

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100164 2008

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1971

Resurstimmarnas användning

Läroplan
120a

Lgr 69 II: Rt

Pedagogiska biblioteket

Läroplan

120a

Lgr11

Läroplan

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I GÖTEBORG
EX. 2

för

grundskolan

SKOLOVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Resurstimmarnas
användning

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Eab

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 29 maj 1972

Kungl Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1972 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Svenska Tryckcentralen AB
Stockholm 1972

Innehåll

Arbetets anordning i grundskolan 4

Resurstimmarnas användning 5

Planering av resurstimmarna 7

Grundskolans låg- och mellanstadium 8

Bestämmelser i timplanerna 8

Resurstimmar i klasstyp a och A 8

Resurstimmar i klasstyp b och B 11

Resurstimmarnas användning på låg- och mellanstadiet 12

Grundskolans högstadium 15

Bestämmelser i timplanerna 15

Resurstimmarnas användning på högstadiet 16

Assistenter 19

Expertmedverkan 20

Lärarersättande läromedel 21

Planering av resurstimmarna 22

Resurstimmar i svenska 22

Resurstimmar i orienteringsämnen 30

Resurstimmar i maskinskrivning 41

Resurstimmar i slöjd och hemkunskap 42

Resurstimmar i tillvalsämnen 43

Arbetets anordning i grundskolan

dualisera undervisningen som resurstimmarna utgör måste därvid utnyttjas på sätt som bäst gagnar undervisningen i vederbörande klass och tillvalsgrupp.

Verksamheten i skolan växlar avsevärt alltefter de betingelser som föreligger i fråga om elevernas ålder och förutsättningar, lärarnas intresse och fallenhet, ämnets karaktär, elevgruppens storlek och struktur, lärorummets storlek och utrustning, läromedel, tillgänglig tid, schemats uppläggning etc. Utgår man från lärarfunktionen och verksamhetens yttre form, kan man skilja på kollektiv undervisning och enskild undervisning. Kollektiv undervisning kan organiseras i klass och i större och mindre grupper än en klass. Utgår man från elevernas verksamhet, kan man skilja på gemensamt arbete eller grupparbete och enskilt arbete eller individuellt arbete.

På alla stadier i grundskolan sker undervisningen vanligtvis inom klassens ram. En klass är en i administrativ ordning organiserad grupp av elever. Också undervisning i halv klass, i mindre grupper och enskilt liksom i större grupper än en klass — storgrupp — förekommer på alla stadier. Variationerna i elevgrupperingarna kan ge arbetsenheter där aktiviteter som självständiga studier, diskussioner samt estetisk och fysisk verksamhet bedrivs. En inledande information och instruktion i en större elevgrupp kan efterföljas av arbete i hela klasser, arbete i mindre grupper och enskilt arbete. Verksamheten kan ledas av lärare, men lärarfunktionen kan också fördelas och samordnas inom ett lärarlag, i vilket kan ingå även annan personal t ex experter, assistenter och biträden.

Skolan får inte till sin organisation och i sina verksamhetsformer bli så låst, att den erforderliga anpassningen till en skiftande verksamhet, till elever och till personal försvåras eller omöjliggörs.

Klasser och grupper i skolan består av elever som i fråga om begåvning, ambition och intressen är sinsemellan mycket olika. Skolarbetet måste utformas så, att varje enskild elev under uppväxtåren ges möjlighet att utveckla sina anlag och intressen på bästa sätt. Det hjälpmedel att indivi-

Resurstimmarnas användning

Med resurstimme förstås antalet veckotimmar för lärare som överstiger antalet veckotimmar för elever i ämne eller ämnesgrupp. Resurstimme används för att dela klass eller klasser i grupper, om ej annat föreskrivs.

Gruppernas storlek och sammansättning avpassas efter elevernas behov av individuell handledning, undervisningssituationens art och omständigheter av betydelse för schemat, t ex skolskjutsar.

Resurstimmarna skall således underlätta möjligheterna till individualisering i skolarbetet. Särskild omsorg bör i allt skolarbete visas elever som av olika skäl har svårigheter i skolans arbete. Resurstimmarna avses emellertid komma alla elever till godo, även de högpresterande, och skall ej ersätta eller likställas med de särskilda resurser skolan förfogar över för samordnad specialundervisning, stödundervisning etc.

En användning av resurstimmarna som grupp-timmar är ofta det mest ändamålsenliga, även i de fall där alternativa möjligheter till användning föreligger. I många fall kan dock fördelar vinnas genom att resurstimmarna ej fördelas på fast sammansatta grupper.

I stället för delning av klass under resurstimmar finns i klasser av bB-typ samt på högstadiet andra möjligheter, som många gånger vidgar användningsområdet, t ex undervisning med flera samverkande lärare i grupper av varierande storlek. På högstadiet kan resurstimmarna dessutom i viss utsträckning användas för medverkan av annan personal än lärare och för användande av lärarsätande läromedel.

Vid planeringen av resurstimmarnas användning bör man emellertid vara medveten om att ett alltför flexibelt system kan vålla speciella problem för hemmen, framför allt för föräldrar till barn på lågstadiet. Ständigt ändrade skoltider medför bl a svårigheter med barntillsyn och måltider. En alltför varierad gruppindelning och en uppdelning av ansvaret för undervisningen och för eleverna kan medföra risker att en försämrad inlärningsituation

Planering av resurstimmarna

Faktorer som skolskjutsorganisation, underlag för lärartjänster samt schematekniska frågor begränsar många gånger möjligheterna att utnyttja resurstimmarna på från undervisningssynpunkt bästa sätt. Det är emellertid nödvändigt att lärare och skolledare redan i ett tidigt planeringsskede för ett principresonemang om användningen av resurstimmarna.

Före schemaarbetet, lämpligen i samband med fastställandet av lärarnas tjänstgöring och i anslutning till stadi- och årskursplanering, bör skolledningen och den berörda lärargruppen skissera resurstimmarnas användning. Det är väsentligt såväl på låg- och mellanstadiet som på högstadiet att planeringen av resurstimmarna påbörjas i god tid inför ett läsår och görs systematiskt och noggrant.

Det är i första hand läraren som ordnar eleverna i grupper. **Läraren bör inte fixera grupperna för någon längre tid utan variera grupp-sammansättningarna efter det aktuella behovet — så långt detta låter sig göra.** Några fasta regler för grupperingen kan knappast uppställas, men det kan dock sägas att **man bör eftersträva en variation mellan homogena och heterogena grupper.**

Planeringen av resurstimmarnas användning

1. Resurstiden skall i första hand planeras utifrån elevernas behov av individuell hjälp.
2. Väl planerad organisation av resurstimmarna ger ökade möjligheter till samverkan mellan klasser och årskurser och mellan lärare och elever. Det är väsentligt att dessa möjligheter tillvaratas och beaktas bl a vid schemalaggningsen.
3. Resurstimmarna bör utnyttjas så flexibelt som möjligt och inte låsas i en över terminen eller läsåret permanent anordning utan va-

rieras efter behov. Resurstimmarna skall ses som ett medel att elastiskt anpassa undervisningen till den aktuella skolsituationen.

4. Resurstimmarna skall ses som ett medel att effektivt utnyttja undervisningstiden.

När alternativa möjligheter finns bör övervägas vilken anordning som från kvalitets- och kvantitetssynpunkt ger bästa utbytet. Resurstimmarna, framför allt den sk fria resursen på högstadiet, skall betraktas som en ekonomisk ram, inom vilken anordningarna i vederbörande klass måste röra sig.

5. Planeringen måste väga in de lokala förutsättningarna, inte minst lärarsituationen och skolskjutsförhållandena. Härvid bör också övervägas om en samordning mellan olika skolenheter och rektorsområden ger ökade möjligheter att effektivt utnyttja resurstimmarna, t ex i form av lärarinsats eller expertmedverkan.

Grundskolans låg- och mellanstadium

får ske utöver den delning av klass i grupper som följer av timplanen." (Lgr 69, s 110)

"På låg- och mellanstadierna omfattar undervisningen i slöjd för alla elever två slöjdarter, dels trä- och metallslöjd, dels textilslöjd. Därvid anordnas två grupper, om antalet elever i slöjd på dessa stadier i skolenheten är lägst 17. Är antalet elever högre än 24, får det antal grupper anordnas, som erhålles då antalet elever delas med 15. Uppstår därvid en rest på minst 10, får ytterligare en grupp anordnas." (Lgr 69, s 111)

Bestämmelser i timplanerna

"Resurstimme används för att dela klass eller klasser i grupper, om ej annat föreskrivs." (Lgr 69, s 110)

"Gruppernas storlek och sammansättning avpassas efter elevernas behov av individuell handledning, undervisningssituationens art och omständigheter av betydelse för schemat, tex skolskjutsar. Det ankommer närmast på läraren att ordna eleverna i grupper." (Lgr 69, s 110)

Resurstimmar i klasstyp bB "får användas för undervisning i mindre och större grupper och för samverkande undervisning av två eller flera lärare". (Lgr 69, s 117)

"I B1-klass med lägst 30 elever samt i b- och B2-klass med lägst 25 elever får användas ytterligare 2 veckotimmar för lärare" för att dela klass eller klasser i grupper. "Sådan delning

"Antalet veckotimmar för lärare i slöjd och hemkunskap får fördubblas i hjälpklass eller läsklass med lägst 12 elever och i observationsklass, synklass eller hörselklass eller klass för rörelsehindrade med lägst 8 elever." (Lgr 69, s 111)

Resurstimmar i klasstyp a och A

I svenska, matematik, orienteringsämnena och engelska förekommer överskjutande lärartimmar i årskurserna 1—6 enligt följande:

Ämnen	Veckotimmar i årskurs											
	1		2		3		4		5		6	
	E	L	E	L	E	L	E	L	E	L	E	L
Svenska	9	15	11	14	9	10	9	10*				
Matematik	4	7	4	6	5	6						
Oä	5	6	6	7								
Engelska									4	5*	4	5*

* Resurstimmar i svenska i årskurs 4 samt i engelska i årskurserna 5 och 6 disponeras endast om antalet elever i klassen är lägst 21.

Exempel på anordningar att utnyttja resurstimmarna

Att observera

- Antalet elever i skilda grupper kan variera från en elev till flertalet elever i klassen eller klasserna. Den enskilde elevens veckotimal får dock inte över- eller understiga det i timplanen angivna.
- Resurstimmarna på låg- och mellanstadiet kan i klasser av a- och A-typ endast användas för att dela klass eller klasser i grupper.

I tabellerna nedan har de mer stadigvarande undervisningsgrupperna markerats med A, B, C och D. För elever som på grund av senare inträde i klassen eller längre tids sjukdom eller annan motsvarande anledning blivit försenade i skolarbetet, kan undervisning anordnas i särskilda undervisningsgrupper som markerats med a, b och c.

I **Årskurs 1** kan en eller flera av följande anordningar avseende resurstimmarnas användning förekomma:

Ämnen	För klassen gemensamt	Särskilt i grupp			Särskilt i grupp*		
		A	B	C	a	b	c
Svenska	6	3	3	3			
	6	3	3		1	1	1
	6	3	3		2	1	
	5	4	4		1	1	
	5	4	4		2		
	4	5	5		1		
	3	6	6				
Matematik	3	1	1	1	1		
	3	1	1		1	1	
	3	1	1		2		
	2	2	2		1		
	1	3	3				
Oä	4	1	1				

* Elevernas undervisning i helklass eller inom grupp A, B eller C reduceras med motsvarande antal veckotimmar. Veckotimmarna kan uppdelas i mindre arbetspass än 40-minuterspass.

Elevgrupperingen kan varieras på många olika sätt. Utöver vad som framgår av sammanställningen ovan kan även följande fyrgruppsindelning användas:

Ämne	Antal elevtimmar					Lärartimmar
	Helklass	Grupp A	Grupp A+B	Grupp B+C	Grupp C	
Sv	3	3	3	3	3	15
Ma	1	1	2	1	2	7
Mu	1					1
Gy	1					1
Oä	4		1		1	6

Grupperna bör med fördel kunna ges skiftande sammansättning och inte för någon längre tid läsas i tex mer eller mindre avancerade grupper. Det är emellertid väsentligt att föräldrarna är införstådda med att läraren med hjälp av denna anordning vill skapa så gynnsamma förutsättningar som möjligt att följa upp den diagnostiska undersökning av eleverna som gjorts under den inledande perioden av läsåret.

En lärare, som vill hålla samman klassen mer än denna modell möjliggör, kan göra sin planering så att fyrgruppsindelning periodvis avlöses av tex tvågruppsindelning.

Ett system med skiftande sammansättning av grupper innebär förändringar i skoltiderna för eleverna. Läraren måste i god tid informera föräldrarna om detta förhållande.

I **Arskurs 2** kan en eller flera av följande anordningar avseende resurstimmarnas användning förekomma:

Ämnen	För klassen gemensamt	Särskilt för grupp				Särskilt för grupp*		
		A	B	C	D	a	b	c
Svenska	10	1	1	1	1			
	10	1	1	1		1		
	10	1	1			1	1	
	10	1	1			2		
	9	2	2			1		
	8	3	3					
Matematik	3	1	1	1				
	3	1	1			1		
	2	2	2					
Oä	5	1	1					

* Elevernas undervisning i helklass eller inom grupp A, B, C eller D reduceras med motsvarande antal veckotimmar. Veckotimmar kan uppdelas i mindre arbetspass än 40-minuterspass.

I **Årskurs 3, 4, 5, och 6** kan följande anordningar avseende resurstimmornas användning förekomma:

Ämnen	För klassen gemensamt	Särskilt för grupp		Särskilt för grupp*
		A	B	a
Svenska (åk 3, åk 4)	9 8	1	1	1
Matematik (åk 3)	5 4	1	1	1
Engelska (åk 5, åk 6)	4 3	1	1	1

* Elevernas undervisning i helklass eller inom grupp A eller B reduceras med motsvarande antal veckotimmar. Veckotimmar kan uppdelas i mindre arbetspass än 40-minuterspass.

Resurstimmar i klasstyp b och B

Timantalet för eleverna i de olika årskurserna i klasser av bB-typ skiljer sig endast i mindre grad

från det som gäller för eleverna i motsvarande klasser av aA-typ. Skillnaderna beror främst på att elever tillhörande samma klass av bB-typ i möjligaste mån erhållit samma veckotimantal.

Resurstimmar i olika klasser av bB-typ förekommer i följande omfattning:

En sammanställning av resurstimmar i olika slag av bB-klasser

Ämnen	Veckotimmar i klass														
	1-2			1-3				3-4			3-6				
	1 E	2 E	1-2 L	1 E	2 E	3 E	1-3 L	3 E	4 E	3-4 L	3 E	4 E	5 E	6 E	3-6 L
Svenska	9	11	14	9	11	9	12	9	9	10					
Matematik	4	4	6	4	4	4	6								
Engelska								2	2	4	2	2	4	4	10
Oä	4	6	7	4	7	7	7								

Ämnen	Veckotimmar i klass						
	5-6			4-6			
	5 E	6 E	5-6 L	4 E	5 E	6 E	4-6 L
Svenska							
Matematik							
Engelska	4	4	6	2	4	4	8
Oä							

Exempel på anordningar att utnyttja resurstimmarna

På samma sätt som i klasser av aA-typ kan olika anordningar för resurstimmarnas användning förekomma i klasser av bB-typ. Det är emellertid nödvändigt att observera att elever i olika årskurser i vissa fall har olika antal resurstimmar till sitt förfogande.

Vid undervisning i grupper skall gruppernas storlek och sammansättning inte endast bestämmas med hänsyn till den årskurs eleverna tillhör utan också anpassas efter elevernas behov av individuell handledning och efter undervisningssituationens art.

Att observera

- a) Antalet elever i skilda grupper kan variera från en elev till flertalet elever i årskursen eller i klassen. Den enskilde elevens veckotimtal får dock inte över- eller understiga det i timplanen angivna. Om tex någon elev sporadiskt erhåller undervisning i mindre grupp bör han i regel under den eller de aktuella läsveckorna erhålla motsvarande ledighet från annan undervisningstimme i ifrågasvarande ämne.
- b) Resurstimmarna kan utom för delning av klass eller klasser i grupper även utnyttjas för samverkande undervisning av två eller flera lärare.

I B-klasser varierar antalet veckotimmar för läraren mellan 33 och 36 under förutsättning att läraren har all undervisning utom slöjd i sin klass. Utrymme finns alltså för att inom ramen för antalet lärartimmar i klassen åstadkomma samverkan klasslärare emellan eller mellan klasslärare och annan lärare, tex speciallärare.

När lärostoffets art så medger, är det lämpligt att elever ur alla årskurser i en b- eller B-klass undervisas gemensamt under resurstimmar.

Arbetet i olika ämnen får inte minst i socialt hänseende en meningsfull inriktning, då eleverna ges tillfälle att redovisa sina resultat inför kamrater ur andra årskurser eller då de ges möjlighet att samarbeta över årskursgränser. Detta kan ske med hjälp av resurstimmar i olika ämnen.

Kontinuerligt bör en noggrann plan uppgöras över det dagliga arbetet under en kortare period, med anteckning om varje grupps sysselsättning under de olika arbetspassen samt med angivande av vilken elevgrupp som skall få lärarens huvudsakliga handledning. En förutsättning för att läraren

skall kunna ägna sig åt direkt handledning av en elevgrupp är, att uppgifterna för de andra gruppernas självständiga arbete är väl planlagda. Detta krav gäller all undervisning i klasser av b- eller B-typ. Om resurstimmarna används för samverkan med andra lärare, bör denna verksamhet planeras med särskild omsorg, så att största möjliga effekt nås.

Att på samma sätt som för en klass av a- eller A-typ ange fördelning av resurstimmar på grupper i en b- eller B-klass låter sig svårligen göras. En klass, som är sammansatt av elever ur olika årskurser, medger redan i sin konstruktion en smidig anpassning av lärostoff och gruppsammansättningar till aktuella skolsituationer samt till skiftande elevförutsättningar och elevintressen, där årskurstillhörigheter inte utgör någon gränsdragning inom klassen.

Resurstimmarnas användning på låg- och mellanstadiet

Skolans undervisning skall möta varje elev med en undervisning som ligger på rätt nivå med avseende på elevens utvecklingsnivå och på hans färdigheter och kunskaper.

Läraren möter i varje större elevgrupp variationer bland eleverna i fråga om inställning till arbetet i skolan, samarbetsförmåga, initiativkraft, uthållighet, förkunskaper och intellektuell utrustning.

Läraren får ofta i sin klass elever som av särskilda skäl kräver en extra insats från skolans sida. Det kan vara elever som på grund av sjukdom, störningar i hemmet, inflyttning från annan ort eller från annat land måste få stöd i undervisningen tillfälligt eller under längre period. Inte minst rörligheten på arbetsmarknaden och därav följande flyttningar för familjer inom landet samt den särskilt till vissa tätorter starka invandringen av utlänningar skapar behov av speciellt gynnsamma möjligheter att för här berörda elever individualisera undervisningen.

Skolan har ett särskilt ansvar för elever som av olika skäl har svårigheter i skolan. Man får emellertid inte glömma bort att även elever som mogenhetsmässigt och kunskapsmässigt ligger före sina kamrater är i behov av de möjligheter till individualiserad undervisning som bl a resurstimmarna innebär.

Resurstimmarna avser att skapa möjligheter för läraren att i vissa ämnen eller ämnesblock i ökad omfattning inrikta sitt arbete på den enskilda eleven eller på en grupp av elever, sammansatt efter elevernas behov av individuell handledning.

Behovet av ökad individualisering i undervisning- en ställer höga krav på den enskilde läraren. Genom samverkan mellan lärare bör den enskilde lärarens planeringsarbete kunna underlättas och den osäkerhet läraren ibland känner inför undervisningssituationen minskas.

Resurstimmarna kan bli ett utmärkt instrument för samverkan mellan lärare och elever ur olika klasser och årskurser. Framför allt vid två- eller flerparallelliga skolor med klasser av a- och A-typ men även vid mindre skolor av aA- eller bB-typ kan resurstimmar i olika klasser och i olika årskurser med fördel parallelläggas för att därigenom ge en naturlig förutsättning för samverkan mellan lärare. Om så bedöms lämpligt kan grupper inom en a- eller A-klass eller grupper sammansatta av elever från olika a- eller A-klasser undervisas av samverkande lärare. Samverkan kan även etableras över årskursgränser. Effekter som kan vinnas med denna samverkan är bl a ökade förutsättningar för elevsamhörighet över klass- och årskursgränser, gynnsamma förutsättningar för bildande av homogena grupper t ex vid vissa moment i läsinlärningen, ett ändamålsenligt utnyttjande av lärares speciella intressen och sakkunskap samt ökade möjligheter att ge elever från olika klasser som behöver särskild hjälp, t ex invandrare eller elever som varit sjuka, gemensam intensivundervisning under någon period.

Exempel på samverkan mellan två klasser

Vid en skola finns två parallellklasser i årskurs 1. Läsinlärningen måste individualiseras. Resurstimmarna parallelläggas för att möjliggöra samverkan mellan klasserna.

Elever från båda klasserna som vid skolgångens början redan kan läsa kan tänkas utgöra en grupp (grupp d), medan elever som är i behov av en särskilt tillrättlagd, långsam inlärningsgång kan tänkas utgöra en annan grupp (grupp a). Mellanskiktet kan indelas i två grupper (grupp b och grupp c). Vid gemensamma svensk- lektioner undervisas grupperna a och d gemensamt av den ena läraren medan grupperna b och c undervisas av den andra läraren.

Denna gruppindelning bör emellertid inte fixeras för en längre tidsperiod. Eftersom resurstimmarna ligger samtidigt för klasserna är det inga svårigheter för lärarna att — när man så vill — gruppera eleverna inom klassens ram.

Under en inledande period, framför allt i början av läsåret i årskurs 1 men även i övriga årskurser där en förändrad skolsituation uppstår för eleverna, försöker läraren att med hjälp av expertis inom skolan, genom diagnostiska undersökningar och eleviakttagelser lära känna varje elev och därvid göra en bedömning av elevernas sociala och emotionella utveckling samt arbetsutveckling.

De "elevprofiler" som läraren på detta sätt erhåller skall ligga till grund för en undervisning som så långt möjligt anpassas efter elevernas förutsättningar och behov i olika avseenden. Läraren måste därvid individualisera undervisningen. Resurstimmarna ökar möjligheterna till denna individualisering, förutsatt att läraren strävar efter att variera grupsammansättningarna efter undervisningens innehåll och elevernas förutsättningar.

I bestämmelserna om resurstimmar sägs, att det i första hand är läraren som ordnar eleverna i grupper. Läraren bör härvid eftersträva att grupperna — i den utsträckning det är möjligt — inte fixeras för längre tid utan varieras efter det aktuella behovet.

De lokala förutsättningarna för ett flexibelt och effektivt utnyttjande av resurstimmarna varierar avsevärt. Ju mindre gynnsamma förutsättningarna är, desto större krav ställs på individualisering av undervisningen under dessa timmar.

Exempel på resurstimmarnas användning

- a) Elever med ungefär samma arbetstakt och samma färdighetsnivå förs under någon period samman under resurstimmar. De instrueras gemensamt, varefter de enskilt eller i samarbete med kamrater får arbeta med det presenterade materialet.
- b) Vid viss färdighetsträning, såväl på låg- som på mellanstadiet, kan det vara lämpligt, att eleverna arbetar med uppgifter på flera olika nivåer, t ex i läsförståelse och i skrivning. Resurstimmarna kan härvid ge läraren ökade möjligheter till individuell handledning.
- c) Företrädesvis på lågstadiet ges eleverna en grundläggande gång- och cykeltrafikantut-

bildning. Den praktiska färdighetsträningen bör om möjligt ske i verklig trafikmiljö. Denna träning är svår att genomföra med stora övningsgrupper eftersom det kräver noggrann övervakning. Resurstimmar i svenska bör vid samlad undervisning med orienteringsämnen kunna användas för sådana moment i undervisningen, antingen genom lärarsamverkan eller genom delning av klass i grupp eller grupper.

- d) Alla elever i klassen får efter lärarens introduktion arbeta igenom ett kursmoment, var och en i sin egen takt, varefter de under resurstimmar får arbeta med självvalda överskursuppgifter i form av tillämpningsuppgifter inom det behandlade området.

För s k stödundervisning, dvs undervisning av elever enskilt eller i mycket små grupper kan läraren genom lämplig gruppindelning använda resurstimmar, såväl i årskurserna 1 och 2 som i årskurserna 3 och 4.

En resurstimme motsvarar 40 minuter. Med fördel kan emellertid resurstidens längd varieras inom ramen för den tilldelning timplanen anger för en viss klass.

I de schemaexempel som ges i planeringssupplementet förekommer olika ämnesblock, t ex Sv/Ma, Sv/Ma/Oä eller Sv/Oä, för att underlätta samlad undervisning. Resurstimmarna är också väl lämpade att utnyttjas för en samlad undervisning.

Grundskolans högstadium

Bestämmelser i timplanerna

"Resurstimme används för att dela klass eller klasser i grupper, om ej annat föreskrivs." (Lgr 69, s 110)

"Gruppernas storlek och sammansättning avpassas efter elevernas behov av individuell handledning, undervisningssituationens art och omständigheter av betydelse för schemat, t ex skolskjutsar. Det ankommer närmast på läraren att ordna eleverna i grupper." (Lgr 69, s 110)

"Resurstimmar på högstadiet (i svenska, orienteringsämnena, slöjd, hemkunskap, finska och tillvalsämnena) får i viss utsträckning användas för annat än undervisning i grupp med en lärare, t ex undervisning i grupper av varierande storlek och undervisning med flera samverkande lärare, medverkan av annan personal och användande av lärarsättande läromedel.

Av det sammanlagda antalet resurstimmar i svenska, orienteringsämnena, slöjd, hemkunskap och tillvalsämnena skall dock 80 procent inräknas i underlaget för ordinarie och icke ordinarie lärartjänster medan 20 procent får användas även för insatser av annan karaktär. Om det i en kommun inte är möjligt att besätta alla tjänster i nyss nämnda ämnena, får mera än 20 procent av timtalet användas för insatser av annan karaktär." (Lgr 69, s 121)

Av resurstimmar i orienteringsämnena får i varje årskurs användas högst 1 veckotimme per klass i samhällsorienterande ämnen (Sk Hi Ge) och 2 veckotimmar per klass i naturorienterande ämnen (Bi Ke Fy). (Lgr 69, s 121)

Om antalet elever i klass eller grupp i ämnena hemkunskap och slöjd är lägst 17, får antalet veckotimmar för lärare fördubblas.

I hemkunskap i årskurs 9 får dock endast 1½ veckotimme för lärare fördubblas medan återstående ½ veckotimme avses för undervisning i barnkunskap i hel klass. (Lgr 69, s 121)

"Antalet veckotimmar för lärare i slöjd och hemkunskap får fördubblas i hjälpklass eller läsklass med lägst 12 elever och i observationsklass, synklass eller hörselklass eller klass för rörelsehindrade med lägst 8 elever." (Lgr 69, s 111)

I tillvalsgrupp i ekonomi, konst eller teknik får antalet lärartimmar "under läsåret" ökas med 74 i årskurs 7 och med 37 i årskurserna 8 och 9, om antalet elever i gruppen är lägst 17, eller i hjälpklass och läsklass lägst 12 samt i observationsklass, synklass, hörselklass och klass för rörelsehindrade lägst 8. (Lgr 69, s 122)

"Om antalet elever i tillvalsgrupp för nybörjarundervisning i tyska eller franska eller för undervisning i finska är lägst 21, får antalet veckotimmar för lärare ökas med 37." (Lgr 69, s 122)

Resurstimmarnas användning på högstadiet

Resurstimmarna på högstadiet avses vara ett instrument för skolan att anpassa undervisningssituationen till elevernas varierande förutsättningar och intressen, att effektivt utnyttja lärarkapaciteten samt att ge möjlighet till assistent- och expertmedverkan.

Den hittills mest tillämpade anordningen har varit att använda resurstimmarna i ett ämne för att dela klassen, varvid endast en lärare undervisar i klassen. Resurstimmarna har härvid oftast fått fasta positioner på schemat.

En användning av resurstimmarna för delning av klass i grupper är i vissa fall den mest ändamålsenliga. Om sådan anordning har fastställts att gälla för helt läsår eller för en längre period, bör emellertid behovet av varierande gruppammansättningar uppmärksammas.

Anordningen med resurstimmar på högstadiet ger stor frihet för den enskilda skolan att utnyttja resurserna på ett flexibelt och effektivt sätt.

Av det sammanlagda antalet resurstimmar skall 80 procent inräknas i underlaget för ordinarie och icke ordinarie lärartjänster, medan 20 procent får användas för insatser av annan karaktär.

Sammanställning över antalet resurstimmar i de olika årskurserna

Ämnen								
Åk	Sv	Oä	Ms	Tillval			Sl	Hk
				Ty/Fr	Fi	Tk Ek Ko		
7	1	3		1 ²	(2) ⁴	2 ⁵	2 ⁵	
8	1	3	1 ¹	1 ² 3	(2) ⁴	1 ⁵	2 ⁵	3 ⁵
9	1	3	1 ¹		(2) ⁴	1 ⁵	1 ⁵	1,5 ⁵

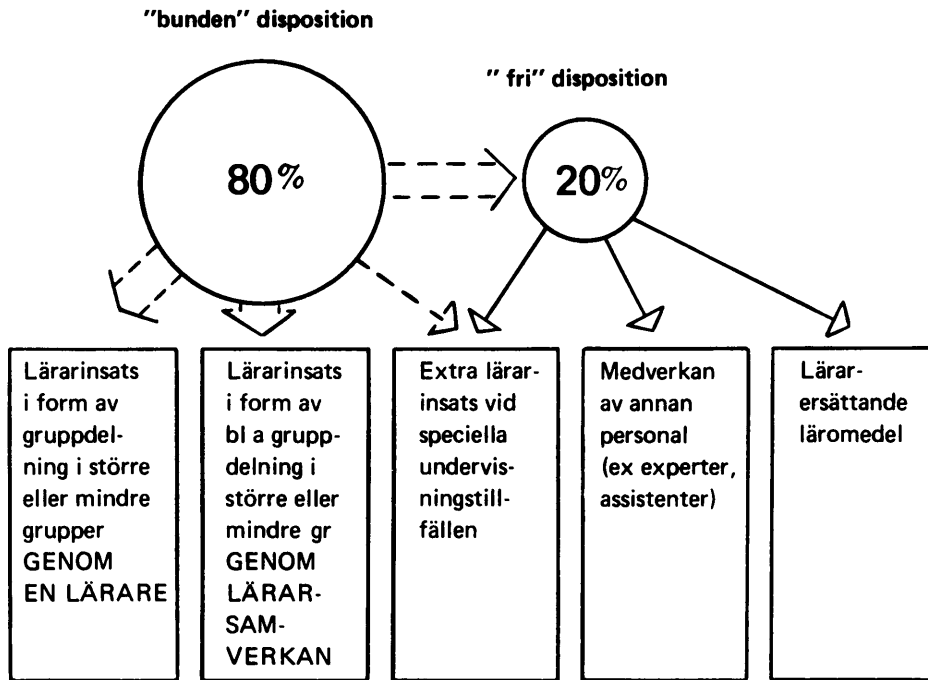
¹ Lvtte per klass disponeras av skolan för fortsatt undervisning i Ms.

² Minst 21 elever i klassen eller gruppen.

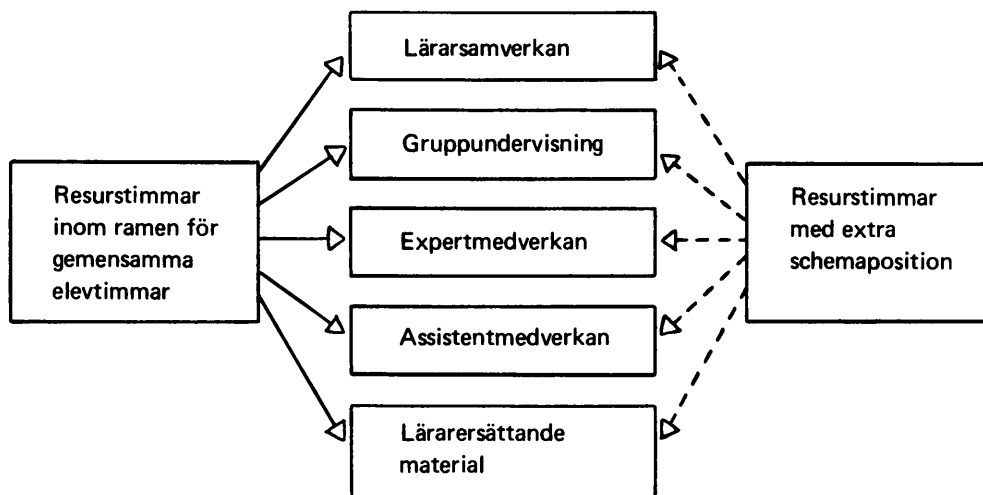
³ Gäller endast i nybörjargrupper.

⁴ Omfattar högst 2 vtr per årskurs och ersätter annat tillvalsämne eller obligatoriskt ämne.

⁵ Om elevantalet är lägst 17.

Nedanstående översikt över resurstimmarnas användning visar att resurstimmarna, om de ges fasta schemapositioner, får ett begränsat användningsområde.

———— Kan i större omfattning genomföras.
 - - - - - Kan i mindre omfattning genomföras.

I stället för delning av klass under resurstimmar kan som framgår av översikten andra möjligheter till användning av timmarna utnyttjas, t ex undervisning med flera samverkande lärare i grupper av varierande storlek:

- a) Eleverna undervisas i grupper, där två lärare är engagerade.
- b) Samverkande undervisning, där två lärare samtidigt undervisar hela klassen.
- c) Samverkande undervisning, där två eller flera lärare samtidigt undervisar en storgrupp (mer än en klass).
- d) Samverkande undervisning, där två eller flera lärare parallellt undervisar två eller flera klasser.
- e) Samverkande undervisning, där lärare i svenska ingår i något eller några arbetslag i orienteringsämnen eller andra ämnen än svenska.
- f) Samverkande undervisning, där lärare i orienteringsämnen ingår i undervisningen i svenska.

Det kan vid skolledningens och lärarnas planering inför läsåret av hur resurstimmarna lämpligen bör utnyttjas visa sig ändamålsenligt att låta vissa uppgifter som hittills utförts av lärare i stället åvila annan personal, t ex experter, biträden eller assistenter.

Att observera

1. Skolledning och lärare bör tillsammans planera fördelningen av resurstimmarna på bunden respektive fri disposition. Därvid görs en bedömning av de effekter, som insatser av annan karaktär än lärares kan förväntas ge, innan tjänstefördelning låses och årskursplanering inom olika ämnen/ämnessektorer börjar.
2. Det är viktigt att riktlinjer för den fria dispositionen av resurstimmar tidigt dras upp, att lämplig arbetsfördelning lärare—assistent diskuteras igenom, att behovet av expertmedverkan övervägs samt att möjligheterna att använda lärarsättande läromedel inventeras.

Inom den ram som anges i timplanen skall skolledare och lärare i samråd med eleverna planera användningen av resurstimmar på sätt som bedöms bäst gagna undervisningen i vederbörande klass eller ämne.

3. Ett principresonemang bör föras inom den enskilda skolan angående utnyttjande av lärarinsatsen i form av gruppdelning eller i form av lärarsamverkan.

Den andel resurstimmar som är bunden till lärares tjänstgöring behöver därmed inte vara bunden till viss position på schemat. Om tex resurstimmarna används för lärarsamverkan är detta inte nödvändigt.

Läraren kan, alltefter den planering för arbetet i skolan som gäller, mycket väl ha rörliga resurstimmar i sin tjänstgöring. Detta kan tex innebära, att en lärare med 26 veckotimmar i sin tjänst får fullgöra sin undervisning inom en ram av 20—30 veckotimmar.

Assistenter

Olika faktorer påverkar möjligheterna att utnyttja personalinsatsen under resurstimmarna på annat sätt än genom lärare.

20 procent av den totala omfattningen av resurstimmar på högstadiet i en skola får utnyttjas till bl a medverkan av assistent. Om ungefär tre fjärdedelar av den procentsatsen vid tex en 4-parallellig skola, dvs 10—15 lärartimmar, används för anordning med assistent innebär detta att skolan får en deltidsanställd assistent vid sidan om lärarna. Exempel:

4-parallelligt högstadium

Totala antalet resurstimmar				Fri resurstid (20 %)							
Ämne	Åk 7	Åk 8	Åk 9	Åk 7		Åk 8		Åk 9		S:a	
				Assistent-medverkan	Experter, extra lärarinsats, lärarsättande läromedel	Assistent-medverkan	Experter, extra lärarinsats, lärarsättande läromedel	Assistent-medverkan	Experter, extra lärarinsats, lärarsättande läromedel	Assistent-medverkan	Experter, extra lärarinsats, lärarsättande läromedel
Sv	4	4	4	3	1	—	—	—	—	3	1
So	4	4	4			3	1	3	1	6	2
No	8	8	8			2		2		4	
Sl	8	6	2								
Spr	3		—								
Ek	—	1	—								
Ko	—	—	—								
Tk	—	1	1								
Hk	—	9	6								
S:a	27	33	25	3	1	5	1	5	1	13	3

18,8 %

18,8 procent av den totala omfattningen av resurstimmarna utnyttjas i exemplet som fri resurstid. Detta motsvarar 16 lärartimmar.

Antalet resurstimmar har ovan uttryckts i lärartimmar. Antalet resurstimmar uttryckta i assistenttimmar blir högre, beroende på den inplacering i

lönegrad som den kommunala lönemyndigheten fastställer för den eller de assistenter som skall tjänstgöra.

Assistentinsatsen skall i huvudsak komma de ämnen och de arbetsenheter till del, som ger underlaget till assistenttjänst.

Approximativt kan vid en skola följande fördelning tänkas:

Assistent A (deltids- anställd)	åk 7	Svenska	8 tim
	åk 8	So	8 tim
	åk 9	So	8 tim
			<hr/> 24 tim
Assistent B (timav- lönad)	åk 8	No	5 tim
	åk 9	No	5 tim
			<hr/> 10 tim

Assistenternas arbetsuppgifter fastställs med hänsyn till skolans behov och de personella förutsättningarna. Tjänstgöringstiden och arbetsuppgifterna inom olika arbetsenheter och ämnen bör dock på samma sätt som för lärare ges fasta former.

Assistenten är ett komplement till läraren och skall utföra uppgifter av rutinbetonad, övervakande, handledande och annan karaktär, vartill lärarutbildad personal inte erfordras. Användningen av assistenter måste dock balanseras mot behovet av utbildad lärarpersonal.

Exempel på arbetsuppgifter som kan åvila assistent:

- att biträda vid undervisningen genom att sköta rutingöromål
- att utföra för- och efterarbeten i samband med undervisningen
- att svara för ordningen på materien i institutioner och ämnesrum under lärares ledning
- att ordna, förvara och distribuera arbetsmaterial
- att efter samråd med lärare göra vissa beställningar och eventuellt inköp av läromedel
- att kontrollera och bokföra elevernas arbetsuppgifter
- att registrera elevaktiviteter och studieförskridning enligt lärares anvisningar
- att handha teknisk apparatur, t ex AV-apparatur
- att övervaka och vara lärarna behjälplig vid elevernas självständiga arbete, grupparbete och diskussioner och därvid besvara enklare frågor
- att utföra enklare rätningsuppgifter, t ex uppgifter utförda med ledning av programmerat material
- att handlägga enklare elevvårdande uppgifter, t ex hjälpa eleverna med praktiska problem, frånvarokontroller
- att biträda som sekreterare vid konferenser.

De här uppräknade arbetsuppgifterna kan vid större skolenheter fördelas på två eller flera assistenter. Från organisationssynpunkt kan det vara en fördel att arbeta med halvtidsanställda assistenter i synnerhet om de kan ha flexibel tjänstgöring.

Klassföreståndaren måste med tanke på hans centrala roll i elevvårdsarbetet ständigt informeras om av assistenten gjorda eleviakttagelser. Eventuella åtgärder av mer genomgripande art bör alltid vidtas av läraren eller skolledningen.

Förutsatt att en lämplig fördelning av arbetsuppgifterna mellan lärare och assistent görs och att assistenten utnyttjas alltefter sina kvalifikationer, kan lärarinsatsen i större utsträckning inriktas på det pedagogiska arbetet vartill utbildad lärare oundgängligen behövs.

Expertmedverkan

Det måste ses som synnerligen värdefullt att eleverna under sin skoltid har tillfälle att möta företrädare för olika yrken och få kännedom om deras arbetsvillkor och arbetsuppgifter. Samtidigt som expertmedverkan kompletterar den yrkesorientering som ges i skolan tillför den på ett konkret sätt sådant stoff till undervisningen i t ex svenska och orienteringsämnen som det kan vara svårt för en lärare att levandegöra.

Resurstimmarna kan i viss utsträckning vara ett instrument för att komplettera den lärarledda undervisningen med medverkan från olika yrkesföreträdare eller representanter för exempelvis ungdoms- och andra organisationer, för olika kommunala organ etc.

Att använda expertmedverkan kan vara särskilt lämpligt när man vill tillvarata den information som olika yrkesföreträdare kan lämna, t ex socialarbetare, författare, journalister, skådespelare eller bibliotekarier.

I detta sammanhang bör uppmärksammas att särskilt statsbidrag utgår för medverkan av experter i brandförsvaret och olycksfallsvård.

Representanter för olika organisationer kan också tillföra undervisningen stimulerande material genom föreläsningar över specialämnen, ge överblickande orienteringar eller medverka i ITV-inspelningar.

Resurstimmar som används för expertmedverkan bör noggrant förberedas så att de kommer in i ett naturligt undervisningssammanhang. Det är lämpligt att läraren i förväg tillsammans med experten diskuterar igenom dispositionen av dennes medverkan vad avser tid och innehåll och samtidigt in-

formerar honom om det sammanhang i vilket hans insats ingår.

Ersättning till expert får göras upp från fall till fall. Ibland ställer kanske en yrkesföreträdare eller ungdomsledare sina tjänster till förfogande utan kostnad. Ibland kanske en dyr expert behöver anlitas, vilket kan medföra en kostnad motsvarande flera resurstimmar.

Det är naturligt att lärare/arbetslag och skolledning i samråd avgör insats av expert.

Läroresättande läromedel

Såväl vid undervisning av enskilda elever och av mindre grupper som i klassundervisningen bör självständiga, meningsfulla och allsidiga elevaktiviteter eftersträvas. Studie- och arbetsmateriel av olika slag bör användas för att underlätta elevernas självverksamhet.

För att en effektiv arbetssituation skall åstadkommas för elever som arbetar självständigt krävs i regel goda läromedel.

Läromedel som medger att elever på egen hand och på eget ansvar löser bestämda uppgifter och genomför ett ålagt eller självvalt arbete är emellertid att betrakta som s k läroresättande läromedel endast under förutsättning att det reducerar lärarinsatsen. Det måste vid den enskilda skolan göras en bedömning om läromedlet kan uppfylla detta krav och nå den individualiseringseffekt som resurstimmarna avser att ge.

Exempel på anordningar med s k läroresättande läromedel

Ämnet svenska har här använts som exempel och givits fyra positioner per klass.

Läroresättande läromedel kan kombineras med insats av assistent, som under grupptimmar övervakar och handleder eleverna.

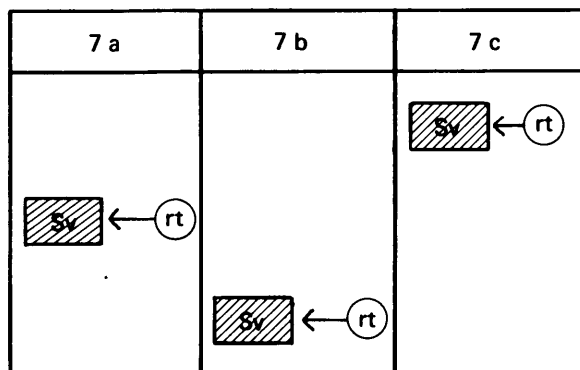
I detta fall kan den effekten utvinnas, att ett överskott av den tilldelade ekonomiska resursen uppstår som kan utnyttjas vid annat tillfälle i form av extra lärarinsats, assistentmedverkan eller expertmedverkan.

Om ämnet svenska helt eller delvis parallellläggs i två eller tre klasser (ej i detta exempel) kan med utnyttjande av samläsningsmöjligheterna ovan angivna effekt uppnås i ännu större utsträckning.

Modell 1

7 a	7 b	7 c
		Sv
Sv		
	Sv	
		Sv
Sv		
	Sv	
		Sv
Sv		
	Sv	
		Sv
Sv		
	Sv	
		Sv

Modell 2

 = helklass i svenska

 = resurstimme i svenska

Resurstimmen i svenska är här parallellagd med en position svenska. Eftersom resurslärare inte är schemalagd, kan resurstimmen givetvis tas ut på olika positioner svenska olika veckor. Eventuellt kan resursinsatserna koncentreras till vissa veckor och inte utnyttjas andra veckor. I stället för lärarinsats under resurstimme arbetar klassen, antingen i grupper eller i helklass, med läromedel av karaktären programmerat material.

Även med denna anordning torde ett överskott av resurstilldelningen vinnas, som kan användas i annat sammanhang under läsåret.

Lärarersättande läromedel skall ses som en lärarkompletterande insats.

Resurstimmarna skall underlätta individualisering i undervisningen och komma eleverna tillgodo. Om resurstimmarna används för lärarersättande läromedel sker detta på bekostnad av andra möjligheter att utnyttja den givna resursen. Det finns skäl att utnyttja anordningen med lärarersättande läromedel med försiktighet och först då man bedömer att anordningen ger bättre pedagogisk och elevinriktad effekt än andra lösningar.

Planering av resurstimmarna

All verksamhet i skolan är målbestämd och tidsbegränsad och måste därför vara planmässig. Noggranna förberedelser underlättar arbetet i skolan och utgör en viktig förutsättning för goda resultat.

Användning av resurstimmar på högstadiet kräver en genomtänkt planering, som bör föreligga

åtminstone i översiktsform innan schemaarbetet börjar och innan lärarnas tjänstgöring för det kommande läsåret fastställs.

Planeringen av resurstimmarna på högstadiet

1. Resurstimmarnas fördelning och användning — bunden och fri disposition — avgörs av skolledningen och lärarna/arbetslagen i samråd med eleverna under den inledande planeringen av påföljande läsårs organisation.
2. I ett tidigt planeringsskede bestäms hur många schemapositioner som bör anslås för resurstimmar i olika ämnen/ämnessektorer. Frågan om lärarsamverkan, assistentinsatsens utformning m m är här avgörande faktorer.
3. Innan schemaarbetet börjar bör önskemål om samverkan mellan olika ämnen och olika lärare ha framförts och noterats av skolledningen. Resurstimmarna är ofta en lämplig anordning för samverkan över ämnes-, klass- och årskursgränser, vilket bör beaktas vid planeringen.
4. Resurstimmarna bör om möjligt under organisationsarbetet, vari schemalaggningsarbetet, ges sådant utformning och tidsplacering att håltimmar och väntetimmar för eleverna undviks.
5. I de fall där resurstiden är flexibel, bör omfattningen samt användningen av resurstimmarna bestämmas först vid periodplaneringen. Skolledningen och lärarna måste dock iakttäta att antalet fullgjorda resurstimmar vid läsårets slut överensstämmer med det i timplanen angivna.
6. Resurstimmarna bör — så långt det är möjligt — inte låsas i en för den enskilda läraren över läsåret jämnt fördelad och fixerad tjänstgöring utan bör kunna variera efter behov från period till period.

Resurstimmar i svenska

En oavbruten samverkan måste äga rum mellan undervisningen i svenska och skolarbetet i övrigt. Elevens färdighet och insikter i svenska används och utvecklas i all verksamhet i skolan, samtidigt som den grundläggande undervisningen i svenska verkar ordnande, ledande och fördjupande. Övning i att lyssna och se, tala, läsa och skriva bör således förekomma i alla ämnen och i allt skolarbete

men självfallet främst i undervisningen i ämnet svenska, som därigenom får en central funktion i skolans verksamhet.

Resurstimmarna skall ses som en yttre anordning att bli underlätta möjligheterna till samverkan mellan ämnet svenska och andra ämnen. Rent generellt kan sägas att ju friare en skola kan disponera sina resurstimmar, desto gynnsammare är förutsättningarna för en samverkan över ämnes- och klassgränser.

Samverkan mellan svenska och andra ämnen är från planeringssynpunkt särskilt krävande för lärare som inte har så stor erfarenhet av gemensam planering. Det kan därför vara lämpligt att börja med en sådan anordning under en kortare period och till en början avgränsa den till en klass eller till en arbetsenhet.

Resurstimmarna i ämnet svenska kan med fördel användas för färdighetsträning, antingen i samverkan med andra ämnen eller inom ämnet svenska. Resurstimmarna kan emellertid likaså disponeras för annan verksamhet, t ex dramatisk verksamhet eller tal- och röstvård, alltefter den planering som gjorts och det behov som föreligger.

Vid samverkan med andra ämnen kan resurstimmar i svenska användas till inledande studier, t ex bearbetning av studiematerial och sammanfattningar därav, förövningar inför redovisningsarbete eller tillämpning av färdighetsträning i läsning eller skrivning vid inlärnings- eller redovisningssituationer. Det är emellertid rimligt, att ett ämne med behov av färdighetsträning i undervisningen ansvarar för denna dels genom att i undervisningen ägna färdighetsträningen uppmärksamhet, dels genom att bidra med resurstimmar till den färdighetsträning som bedrivs inom ämnet i fråga. Några enhetliga regler som anger i vilken utsträckning resurstimmar skall tas från de olika ämnena kan emellertid inte anges. Om samverkan mellan svenska och andra ämnen etableras med hjälp av resurstimmar måste man vara medveten om risken att svenskan kan förlora karaktären av självständigt ämne och att läraren i svenska blir hjälplärare i t ex orienteringsämnen. Detta måste klargöras och beaktas i planeringsarbetet. Överenskommelser om fördelning måste göras lokalt.

Av ämnen där planerad samverkan med ämnet svenska kan förekomma har i första hand nämnts orienteringsämnena. Det ligger emellertid många gånger nära till hands att knyta ämnet svenska till ämnen som musik, teckning, maskinskrivning eller matematik.

Samverkan mellan ämnen, t ex med utnyttjande av rörliga resurstimmar, etableras naturligtvis endast då planeringen givit vid handen att en samverkan kan vara meningsfull. Grunden för samverkan måste vara känslan av ett gemensamt ansvar för uppgiften, t ex att öva eleverna att tala eller att utveckla deras läsinnesse.

Resurstimmarna är också ett medel för att dels underlätta en individualiserad undervisning, dels effektivt kunna utnyttja lärarkapaciteten. Om resurstimmarna i svenska används för delning av klass eller klasser i grupper, kan man genom parallellläggning av ämnet svenska i två eller flera klasser skapa goda förutsättningar för lämpliga grupsammansättningar. Lärarna kan dessutom sinsemellan fördela arbetsuppgifterna efter vars och ens intressen och förutsättningar.

Exempel på modeller för utnyttjande av resurstimmarna i svenska

Modellerna har skisserats för en arbetsenhet med tre klasser.

7 a	7 b	7 c
Sv		
	Sv	
Sv		Sv
	Sv	
Sv		Sv
	Sv	
Sv		Sv
	Sv	
		Sv

Modell 1

All resurstid i svenska är här avsatt till delning av klass i grupper. Detta är den hittills vanligaste metoden att söka nå ökad individualiseringseffekt.

Ämnet svenska har här fått fyra schemapositioner i varje klass inom arbetsenheten.

Alt 1

Två av positionerna används för klassundervisning, de övriga två för gruppundervisning. Om grupsammansättningen är oförändrad hela läsåret, och de två tillfällen då hela klassen undervisas fixeras till samma positioner hela läsåret, åstadkoms den mest låsta anordningen.

Alt 2

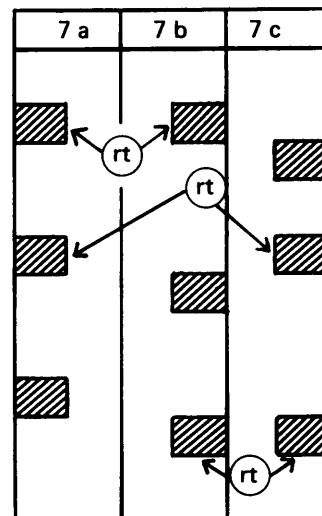
Modellen behöver emellertid inte innebära en lösning i utnyttjandet av resurstimmarna. Läraren kan utnyttja sina fyra positioner på olika sätt, t ex:

1. Variation av grupsammansättningarna.
2. Omdisponering av resurstimmar och helklass-timmar inom den givna ramen alltefter undervisningens art.
3. Tre schemapositioner används till helklassundervisning medan en resurstimme frigörs för samverkande undervisning med t ex samhällsorienterande eller naturorienterande ämnen eller med musik eller teckning.

Om de fasta positionerna i svenska används på angivet flexibelt sätt krävs, förutom en genomtänkt planering, information till eleverna i god tid.

Läraren i svenska i klassen har här hand om resurstimmarna i ämnet.

Modell 2

▨ = helklass i svenska

○rt = resurstimme i svenska

Ämnet svenska har här parallelllagts inom arbetsenheten för att samverkan mellan klasserna skall kunna ske. Parallellläggningen kan även omfatta alla tre klasserna inom arbetsenheten men förutsätter i så fall ökad tillgång på lärare, lokaler och läromedel.

Lärarna i svenska inom arbetsenheten förfogar här över resurstimmarna i ämnet. Vid tre tillfällen under veckan möjliggörs samverkan mellan lärarna och varierande grupsammansättningar.

Följande gruppering kan tänkas:

Alt 1

7 a + 7 b		
Grupp 1	Grupp 2	Grupp 3
Individualiserat arbete, t ex: Litteraturens värld	Massmedia	Individualiserad färdighetsträning

Lärarna kan fördela arbetsuppgifterna alltefter fallenhet och intresse. Elever som av skilda anledningar har behov av extra färdighetsträning kan få detta.

Alt 2

Om de tre grupperna är sysselsatta med samma tema, t ex litteraturläsning, massmedia eller individualiserad färdighetsträning, kan man tänka sig följande gruppindelning:

Massmedia

Grupp 1

Undersöker aktuella dagstidningar, jämförelse med tv:s nyhetsbevakning etc.

Grupp 2

Arbetar med lärobokens uppgifter, dvs delvis tillrättalagt material ur dags- och veckopress.

Grupp 3

Ägnar sig åt lästräning och diskussion; jämförelse mellan olika veckotidningar.

Litteraturläsning

Grupp 1

Läser och bearbetar antologitexter kring ett tema, t ex Våld.

Grupp 2

Läser och diskuterar en aktuell ungdomsbok kring samma tema.

Grupp 3

Förbereder presentation av några lyriska och dramatiska texter kring samma tema.

Färdighetsträning

Grupp 1

Tränar sammanställning av stoff ur olika källor.

Grupp 2

Tränar referatteknik och ordkunskap.

Grupp 3

Övar meningsbyggnad och rättstavning.

Om det inom arbetslaget bedöms lämpligare, kan eleverna fördelas på endast två grupper och den "tredje" läraren kan ägna sig åt elever som behöver individuell handläggning, vare sig de tillhör grupp 1 eller grupp 2.

Variation i grupperingarna är lätt att åstadkomma.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

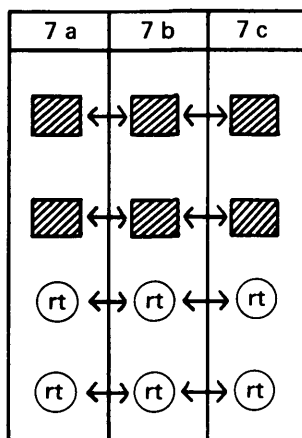
.....

.....

.....

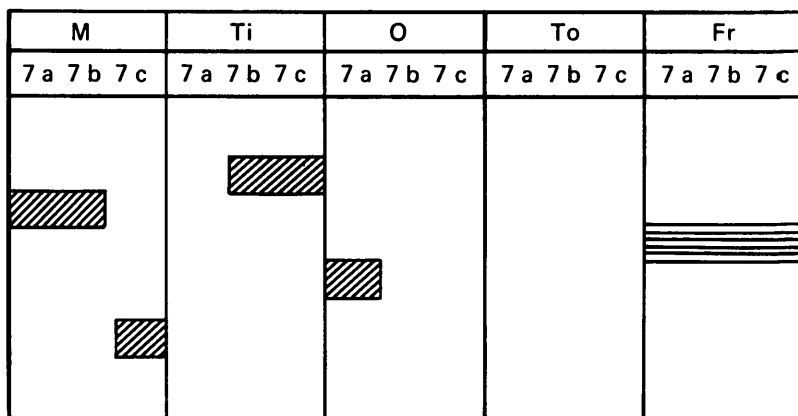
.....

Modell 3

- = helklass i svenska
- (rt) = resurstimme i svenska

Modell 4

- = helklass i svenska
- = samarbete mellan klasserna inom arbetsenheten enligt nedan

Modellen innebär att alla arbetspass i svenska parallelllagts inom arbetsenheten. Denna anordning torde emellertid försvåra schemaarbetet och ställer stora krav på lokal- och läromedelstillgång.

En total parallellläggning av ämnet inom arbetsenheten möjliggör ett mycket flexibelt system, då det gäller användningen av resurstimmar. Alltefter den kontinuerliga planering som sker kan omdisponeringar inom och mellan klasserna, variation i gruppstorlekar och grupp sammansättningar, omdisponering av lärarinsatser och variation av lärartätheten åstadkommas.

Om resurstimmarna — som i exemplet ovan — parallelllägs kan eleverna grupperas i relativt små grupper och om så bedöms lämpligt en nivågruppering inom arbetsenheten erhållas, t ex:

← 7 a + 7 b + 7 c →		
Grupp 1 18 elever	Grupp 2 17 elever	Grupp 3 10 elever
<i>Aktivitet:</i>		
Läsförståelse — eleverna arbetar med nivågrupperade uppgifter på tre olika färdighetsnivåer.		

Ämnet svenska har parallelllagts inom arbetsenheten under fredagen. I varje klass har före fredagen förbrukats endast två lärartimmar. Alltså återstår till fredagen inom arbetsenheten maximalt sex lärartimmar, därav tre resurstimmar.

De tre lärarna i svenska svarar under fredagspasset ovan för program av varierande art, t ex litteraturfördjupning, massmediakunskap och grammatik. En fjärde lärare, som i sin tjänstgöring inräknar resurstimmar i svenska, kan ägna sig åt en grupp elever som behöver särskild färdighets träning. En assistent biträder vid undervisningen, t ex vid elevernas självständiga arbete.

Modellen förutsätter en plan för samverkan som görs upp vid planeringskonferensen. Samarbeta etableras t ex enligt följande:

1. Personkontakter mellan lärare i svenska och lärare i orienteringsämnen, t ex i form av rast-samtal.
2. Direkt svenskläramedverkan vid arbetsområden i orienteringsämnen, t ex med utnyttjande av resurstimmar i orienteringsämnen och/eller svenska.
3. Kontinuerligt under läsåret vecko- eller månads-konferenser för planering av stoffsamverkan, överläggning om aktuella behov av färdighetsträning osv.
4. Grundläggande färdighetsträning, som sker under arbetspassen i svenska, följs upp och tillämpas vid behandlingen av arbetsområden i orienteringsämnen av läraren i orienteringsämne(n).

Resurstimmar i svenska skall kunna utnyttjas vid samordningen av färdighetsträningen enligt ovan.

Alt 1

Det är möjligt att för ett helt läsår eller för en längre period låsa resurstimmarna i svenska till de positioner på schemat, där t ex So eller No fixerats. För att med denna anordning erhålla ett effektivt utnyttjande av resurstimmarna i svenska, krävs en kontinuerlig, noggrann planering, där läraren i svenska hela tiden är väl införsatt i stoffet i orienteringsämnena och tillsammans med oä-läraren/lärarna systematiskt har byggt upp ett program för färdighetsträningen.

Läraren i svenska kan fungera antingen i en större elevgrupp jämsides med läraren i orienteringsämnen eller handha en elevgrupp som behöver särskild handledning t ex vid förövningar till redovisningsarbete eller vid tillämpning av färdighetsträningen. Läraren i svenska kan i detta senare fall sägas ha förlagt den färdighetsträning han under alla omständigheter planerat ha med elevgruppen i fråga till en för eleverna naturlig arbets-situation.

Alt 2

Fördelaktigast från undervisningssynpunkt torde vara att resurstimmarna i svenska reserveras som "rörliga".

Även denna anordning kräver en väl genomtänkt planering av undervisningen. Därtill fordras att

tjänstgöringen för läraren i svenska har planerats så, att den kan variera från den ena perioden till den andra alltefter behovet av hans medverkan vid undervisningen i orienteringsämnena.

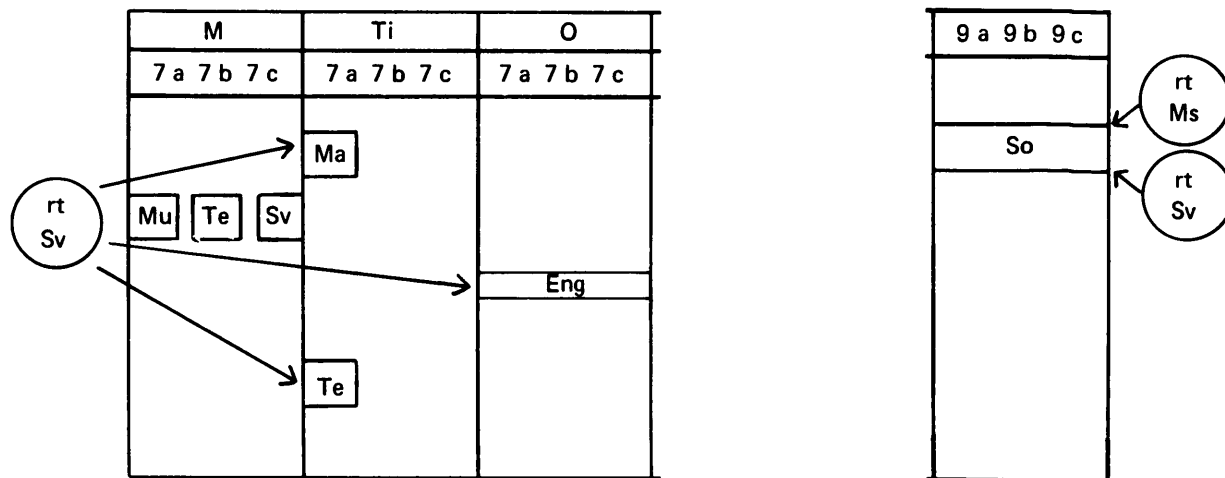
Resurstimmarna i svenska kan med fördel — om denna modell för samverkan mellan svenska och orienteringsämnen används och det är schematekniskt möjligt — ingå i tjänstgöringen för lärarna i svenska i de klasser som ingår i arbetsenheten. Goda förutsättningar att få kontinuitet i undervisningen i svenska och i samarbetet mellan svenska och orienteringsämnena föreligger med denna anordning.

Resurstimmarna i svenska kan emellertid också åvila annan lärare än den/de som undervisar i ämnet i klasserna inom arbetsenheten. Vissa resurs-

timmar i svenska kan läggas på en eller ett fåtal lärare, som får till uppgift att koordinera olika aktiviteter inom skolan. Fördelen med denna anordning skulle vara att en eller ett fåtal lärare med speciella förutsättningar skulle kunna koncentrera sitt arbete till vissa moment och bli skolans specialister inom dessa. Dock måste möjligheterna till personlig kontakt och samverkan med eleverna tillgodoses.

Resurstimme i svenska kan enligt denna modell också användas för att samordna insatser av tillvalsgruppen i konst i samband med redovisningen av arbetsområden i orienteringsämnena. Sådana inslag i redovisningen av arbetsområden i orienteringsämnena som kan förberedas i ämnet konst, är exempelvis korta dramatiseringar, ljudbildserier, utställningar eller smärre montage av text och bild.

Modell 6

Ämnet svenska har naturliga anknytningspunkter i varje annat ämne i skolan, både i sin egenskap av orienteringsämne och som färdighetsämne men även i sin egenskap av ämne där emotionella, sociala och estetiska funktioner är väsentliga.

Många tänker sig i första hand en samverkan mellan svenska och orienteringsämnena. Samverkan kan emellertid mycket väl ske mellan tex svenska och musik, svenska och teckning samt i vissa fall även svenska och maskinskrivning, svenska och främmande språk och svenska och matematik.

Samverkan kan åstadkommas på olika sätt.

Resurstimmarna i svenska är en anordning som rätt utnyttjad kan utgöra en naturlig förbindelse-länk med övriga ämnen. Några exempel på anknytningar framgår av skissen ovan.

Alt 1

Resurstimmen i svenska ingår i tjänstgöringen för svenskläraren i klassen. Resurstimmen är emellertid inte fixerad till bestämd schemaposition.

Vid planeringskonferens bestäms i vilken utsträckning den rörliga resurstimmen i svenska skall användas för samverkan med något eller några av

ämnena musik, teckning, matematik eller engelska.

I modellen ovan har möjligheten av samverkan svenska—musik—teckning skisserats, där en ökning av lärartätheten dessutom skulle kunna vinnas om en resurstimme i svenska disponeras av annan svensklärare än den som har klassen i ämnet svenska.

Samarbetet skall inte tvingas fram som en konstlad produkt. Berörda ämnesföreträdare måste känna att samarbetet är meningsfullt och att det innebär en förstärkning för eleverna.

Alt 2

Eleverna bör i maskinskrivning lära sig att utföra tydliga och korrekta utskrifter och avskrifter i samverkan med andra ämnen. Det är därför lämpligt att resurstimmar i maskinskrivning parallelläggs med orienteringsämnena, i första hand i samband med att eleverna skall redovisa ett avslutat grupp-
arbete e d.

Resurstimme i svenska kan för längre eller kortare period parallelläggas med orienteringsämnen och maskinskrivning.

Resurstimmar i orienteringsämnena

Förekomst

Ämnen	Veckotimmar i					
	åk 7		åk 8		åk 9	
	E	L	E	L	E	L
So: → Religionskunskap Samhällskunskap Historia Geografi	10	13	10	13	10	13
No: → Biologi Kemi Fysik						

Av resurstimmarna i Oä får i varje årskurs användas högst 1 vte per klass inom So och 2 vtr per klass inom No.

Ämnen	Den sammanlagda undervisningen i orienteringsämnena i åk 7, 8 och 9 fördelas			
	vid periodläsning och samlad undervisning enligt nedan		vid ämnesvis undervisning enligt nedan	
	Anm 3		Anm 4	
	Antal Ltr	därav rt	Antal vtr	+ Ltr
So: Re } Sk } Hi } Ge }	175	—	5	—
	560	111	4	} 111
			4	
			4	
No: Bi } Ke } Fy }	708	222	5	} 222
			3	
			5	

Fördelning av resurstimmar på enskilda ämnen

Ämnen	Åk 7		Åk 8		Åk 9	
	vtr	rt	vtr	rt	vtr	rt
So: Re Sk Hi Ge	1	} 1	2	} 1	2	} 1
	1					
	1					
	2					
No: Bi Ke Fy	2	} 2	1,5	} 2	1,5	} 2
	1					
	2					
S:a	10	3	10	3	10	3

Olika lösningar av timfördelningen mellan de olika ämnena kan förekomma. Rektor fastställer timplanen.

Arbetslaget och resurstimmarna

Undervisningen i orienteringsämnena skall **planeras** så, att lärostoff som hör samman i elevernas föreställningsvärld så långt möjligt hålls samman i skolarbetet. Det bör därför i stor utsträckning byggas upp kring stoffenheter i den form eleverna möter dem i det dagliga livet. Lärostoff som förekommer inom olika ämnen på samma stadium kommer vid en sådan planering ofta att ingå i samma stoffenhet. Denna samordning av lärostoff från olika orienteringsämnena avser att åstadkomma en mera enhetlig inlärningssituation för eleverna. Ett sådant syfte kan också uppnås genom att lärostoff inordnas i tidsmässigt koncentrerade ämnesbundna områden.

Arbetslaget, som utgörs av en eller flera lärare och elever samt i förekommande fall assistenter, leder arbetet med att realisera denna planering som bl a består av:

planering av lärostoffet

organisation och planering av periodläsning och samlad undervisning

förslag till organisation av **resurstimmarna**, fördelning samt användning av dem

samverkan med svenska och andra ämnen, t ex beträffande **resurstimmarnas användning**.

Resurstimmarna kan vara antingen bunda till viss lärares tjänstgöring eller också disponeras "fritt" för extra lärarinsats eller vara av annan karaktär, t ex assistent- eller expertmedverkan. Likaväl som

all resurstid i såväl samhällsorienterande som naturorienterande ämnen kan vara bunden till lärarens tjänstgöring, likaväl kan mer än 20 procent av resurstiden vara disponibel som "fri" resurs. Riktmärkena 80 procent respektive 20 procent avser, som tidigare angivits, den sammanlagda tillgången till resurstid på högstadiet.

Med fördel kan viss del av resurstiden — procentsatsen är helt avhängig de lokala förutsättningarna — avsättas till "fri" disposition. Dessa timmar kan antingen i ett tidigt planeringskede — lämpligen i samband med fastställandet av lärarnas tjänstgöring — ge underlag för assistent- eller biträdestjänst eller också reserveras till periodplaneringen, då arbetslaget avgör insatsen i form av extra lärarinsats, expertmedverkan eller lärarsättande läromedel.

Användningen av resurstimmarna måste noggrant planeras i anslutning till undervisningsplaneringen i dess helhet inom ämnet/ämnena.

Avgörande vid fördelningen av resurstimmar kan vara faktorer som personaltillgång, tjänstefördelning, läromedelstillgång och lokaltillgång.

Inom arbetslagen kan resurstimmarna utnyttjas på olika sätt, bl a beroende på utformningen av lärarinsatsen.

Exempel inom den samhällsorienterande sektorn

Modell 1

Ae 1					
8 a		8 b		8 c	
← Arbetslag →					
Re	A	Re	A	Re	A
Sk	B	Sk	B	Sk	C
Hi	B	Hi	B	Hi	C
Ge	C	Ge	C	Ge	C

Tre lärare tjänstgör här inom arbetslaget, var och en med undervisning i "sina" ämnen. Behovet av sakkunnig lärare vad avser ämnesfördjupning är här väl tillgodosett och resurstiden kan förutom delning av klass exempelvis bestå i:

1. assistentmedverkan, eventuellt kompletterad av lärarsättande läromedel
2. lärarinsats av lärare A, B eller C
3. lärarinsats av lärare, som inte ingår i arbetslaget
4. expertmedverkan.

Med ovan skisserade lösning finns goda möjligheter att disponera delar av resurstiden inom samhällsorienterande ämnen som "fri" resurs.

Modell 2

Strävan skall vara att i varje klass och i varje ämne ha tillgång till ämnesutbildad lärare. Lärarsituationen vid en skola kan emellertid vara sådan att detta mål ej tillfullo kan uppnås, när lärarnas tjänstgöring skall fastställas och schemat utarbetas.

Ae 1					
8 a		8 b		8 c	
← Arbetslag →					
Re	A	Re	B	Re	C
Sk	A	Sk	B	Sk	C
Hi	A	Hi	B	Hi	C
Ge	A	Ge	B	Ge	C

Lärare A har som ämneskombination Re Hi

Lärare B har som ämneskombination Ge Hi

Lärare C har som ämneskombination Sk Hi Ge.

Varje lärare tjänstgör som lärare för hela den samhällsorienterande sektorn för var sin klass trots att de inte täcker hela sektorn med sin utbildning. "So-läraren" kan här naturligt utnyttjas som klassföreståndare.

Förutsättning för denna modell är att varje lärare inom arbetslaget vid planeringen av arbetsområdena ansvarar för ämne som ingår i hans ämneskombination, i detta fall lärare A för religionskunskap, lärare B för geografi och lärare C för samhällskunskap, medan de har att gemensamt ansvara för historia.

Resurstimmarna bör i denna modell disponeras som resurs bunden till tjänsterna för lärarna A, B och C. Lärarnas ämneskunskaper kan här av ar-

betslaget utnyttjas på sätt som bedöms lämpligast, t ex i form av lärarsamverkan enligt följande:

Resurstimmar som avser samhällskunskap lärare C

Resurstimmar som avser historia lärare A

Resurstimmar som avser geografi lärare B

Olika modeller som utgör kombination av ovan angivna förekommer givetvis.

När organisationen av resurstimmarna inom orienteringsämnena skall utarbetas, måste faktorer som läraruppsättning, lärarinställning, tjänsteunderlag, elevsynpunkter, lokalsituation, läromedelstillgång m m vägas in.

Exempel inom den naturorienterande sektorn

Modell 1

Vecka 1

Ae 1		
7 a	7 b	7 c
← Arbetslag →		
BiA	KeB	FyC
KeB	FyC	BiA
FyC	BiA	KeB

Vecka 2

Ae 1		
7 a	7 b	7 c
← Arbetslag →		
	FyC	BiA
BiA		FyC
FyC	BiA	

Sex (6) schemapositioner per vecka har här använts för naturorienterande ämnen. Tre lärare har

bundits till arbetsenheten. Om lärarsituationen så föranleder kan eventuellt flera lärare tas i anspråk. Arbetspassen är 80 minuter.

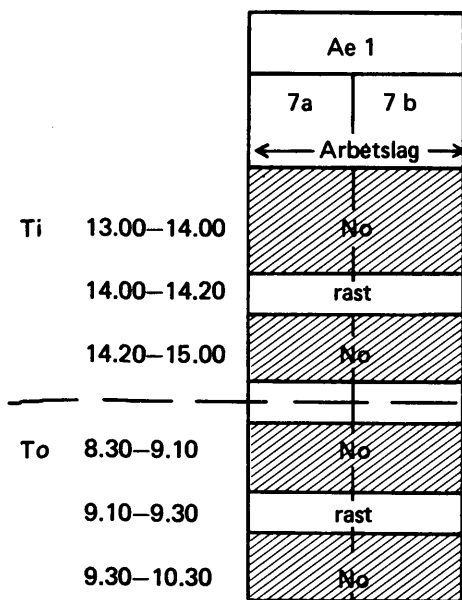
Detta exempel ger i medeltal per vecka:

- Bi 2 elevtimmar
- Ke 1 elevtimme
- Fy 2 elevtimmar

Resurstimmarna kan användas på följande sätt:

- 1 resurstimme/vecka (i medeltal) delning av klass i grupper av varierande storlek
- 1 resurstimme/vecka ökad lärartäthet
assistentmedverkan
expertmedverkan
lärarersättande
läromedel

Modell 2

Fem schemapositioner har här använts för naturorienterande ämnen, dvs minimalt antal. Tre lärare binds till arbetsenheten.

Om resurstiden inom arbetsenheten fördelas

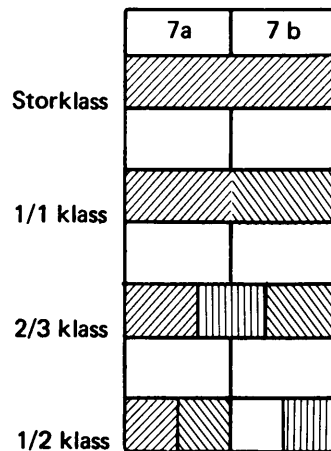
- Bi 1 vte
- Ke 2 vtr
- Fy 1 vte

blir timfördelningen inom de naturorienterande ämnena följande:

- Bi 5 vtr
- Ke 4 vtr
- Fy 5 vtr

Undervisningen ordnas som periodläsning och alla resurstimmar tas ut i form av lärarsamverkan.

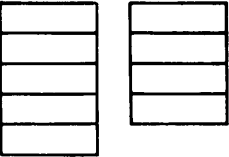
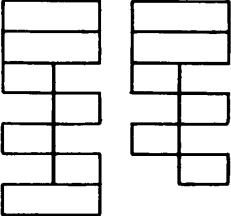
Följande gruppering av eleverna inom arbetsenheten kan tänkas:

Två klasser delade i tre grupper ger 15–20 elever/grupp. Om denna modell används för arbetsenhet om tre klasser med fyra lärare ökar svårigheterna. Grupperna blir större och materialutrustningen måste anpassas därefter.

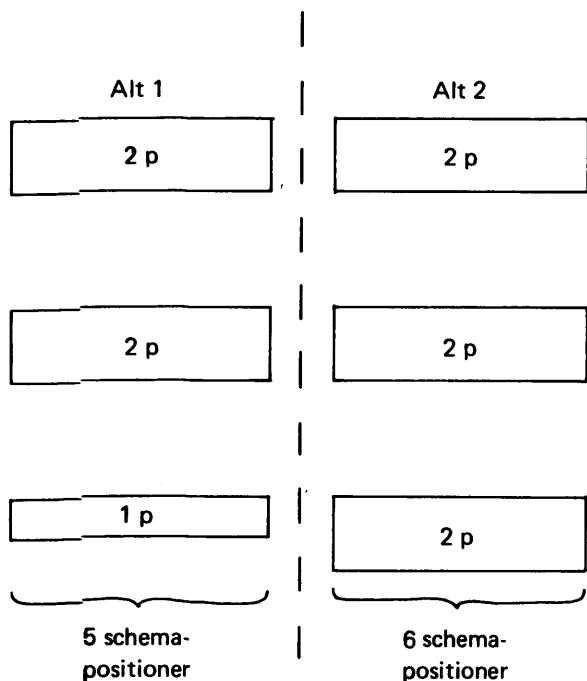
Eftersom experimentellt arbete utgör en så stor del av undervisningen i naturorienterande ämnen och stor hänsyn måste tas till säkerhetsföreskrifter, materiel- och lokaltillgång, är det ofta nödvändigt att arbetet sker i mindre grupper under lärares ledning.

Undervisningens kvalitet, resurstidens utnyttjande m m är starkt beroende av hur de naturorienterande ämnena schemaläggs. Vid planeringen av resurstimmarnas användning i naturorienterande ämnen kan följande översikt över för- och nackdelar med olika anordningar avseende resurstimmarna tjäna till viss vägledning.

Schemaramen	Medel för rt kan utnyttjas till: (Delning av klass, lärarsamverkan, assistent, expert, lärarsättande läromedel).	Fördelar (Underv:s kvalitet, lärarbehov, lokalbehov, mtrl-behov, m m.)	Nackdelar
<p>åk 7 åk 8 5 evtr 4 evtr + 2 rt + 2 rt</p> <p>Ingen extra position</p> <p>5 4</p>	<p>Lärarsamverkan Assistent 2 rt Expertmedverkan Lärarsättande läromedel</p> <p>(Delning av klass genom ökad lärartäthet)</p>	<p>Kortare skolvecka för elever.</p> <p>Intim lärarsamverkan.</p> <p>Flexibilitet vid utnyttjande av resurstid.</p>	<p>Vid uttagande av rt som lärarsamverkan (= ökad lärartäthet) :</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Lärarbehovet ökar om lärare endast skall undervisa i ämnen för vilka han/hon är utbildad. I annat fall: Icke ämneskompetenta lärare. 2. Lokalbehovet ökar. 3. Mtrl-behovet ökar. Mtrl:n måste ofta dubbleras.
<p>2 extra positioner</p> <p>7 6</p>	<p>2 rt Delning av klass</p>	<p>Ingen ökning av lärarbehov, lokalbehov, mtrl-behov.</p> <p>Lärarnas ämneskompetens utnyttjas väl vid delning av klass, vilket bör gynna undervisningens kvalitet.</p>	<p>Längre skolvecka för elever. (Kan undvikas, om annat ämne läggs ut i "hålén").</p> <p>Lägre grad av lärarsamverkan.</p>

Utplacering på schemat av undervisningstiden i orienteringsämnen

Förutsatt att arbetslagen inom samhällsorienterande och naturorienterande ämnen avser att arbeta med periodläsning och samlad undervisning kan **exempelvis** följande konstruktioner av ämnesblock ifrågakomma. Exempel (gäller årskurs 7):

Alt 1

Här förutsätts att resurstimmarna används på annat sätt än till delning av klass, t ex lärarsamverkan eller assistenttjänstgöring. Denna anordning är från schemateknisk synpunkt elevvänlig, såtillvida att den reducerar antalet elevhåltimmar. Samtidigt blir det emellertid omöjligt för t ex den lärare som inom arbetsenheten undervisar i geografi att utnyttja resurstiden för delning av klass och själv undervisa i båda grupperna.

Alt 2

Om det finns utrymme på schemat kan det från planeringssynpunkt vara fördelaktigt att i anslutning till åtminstone ett av blocken lägga en extra timposition för att på det sättet kunna utnyttja resurstid till delning av klass, om så skulle behövas. Eftersom denna lösning innebär håltimme/

timmar för eleverna bör blocket/blocken schema-
läggas så att det/de ansluter till lunchrast eller till
skoldagens början eller slut enligt följande modell.

	8 a	8 b	8 c	8 a	8 b	8 c	8 a	8 b	8 c	8 a	8 b	8 c
1				So			rt					
2							No					
3										So		
4												
5												
6				No								
7	So											
8												
9	rt											

Om en sådan modell väljs som inte fixerar re-
surstimarna till fasta positioner under hela läs-
året, blir lärarna inom blocket i fråga bundna samt-
liga de timpositioner som upptas av blocket på
schemat. Modellen innebär också att den lärare
som i sin tjänst har resurstimmar kan få sin under-
visning varierande från period till period och från
arbetsområde till arbetsområde.

Bunden och fri disposition

Skolledningen fastställer tjänstefördelning. I sam-
band därmed händer följande:

1. Den totala resurstiden på högstadiet fördelas
på lärarinsatser respektive andra insatser.

För orienteringsämnen kan exempelvis föl-
jande fördelning gälla för ett 5-parallelligt hög-
stadium:

	Fri resurs		Bunden resurs (ingår i underlaget för lärartjänster)
	Assistent	Övrigt	
Åk 7 So	–	2	3
No	5	–	5
Åk 8 So	–	2	3
No	5	–	5
Åk 9 So	–	2	3
No	5	–	5

2. Resurstid binds i viss utsträckning till lärartjänst och därvid ofta till visst ämne, t ex inom naturorienterande eller samhällsorienterande ämnen. Det är väsentligt att man vid denna tidpunkt utifrån lokala förutsättningar bestämmer fördelning av resurstid på de olika ämnena inom den naturorienterande respektive samhällsorienterande sektorn.

3. Den bundna resurstiden, dvs den som ingår i lärares tjänst, blir samtidigt bunden till det arbetslag läraren ingår i. Den fria resursen skall komma de klasser eller de arbetsenheter till del som av sin resurstid gett underlag för den fria resursen.

Den fria resursen disponeras på sätt som ämneskonferens och arbetslag vid årskursplaneringen finner mest ändamålsenligt. Beträffande assistent gäller emellertid, att denne endast kan disponeras inom de ramar som utgörs av hans fastställda arbetstid och hans arbetsinstruktion.

Vid periodplanering eller arbetsområdesplanering avgörs av arbetslaget hur man under kommande period skall fördela resurstiden. Med fördel kan såväl den fria som den bundna resurstiden fördelas periodvis enligt löpande system.

Resurstimmarnas användning

Anordningen med resurstimmar gör det möjligt att utnyttja tiden på ett sätt som nära anpassas till undervisningens syfte och till elevernas varierande förutsättningar och behov.

Att använda expertmedverkan kan vara särskilt lämpligt när man vill tillvarata den information som t ex olika yrkesföreträdare och företrädare för organisationer kan lämna.

I de naturorienterande ämnena, där experimentellt arbete utgör en väsentlig del av undervisningen, är det ofta ändamålsenligt och nödvändigt att eleverna utför detta i mindre grupper under lärares handledning. Säkerhetsföreskrifter, material- och lokalresurser kan i dessa sammanhang vara avgörande faktorer.

I andra fall kan laborationer i helklass vara att föredra, där lärarsamverkan kan öka effektiviteten i undervisningen. I stället för lärarsamverkan kan många gånger övervägas om inte en kombination av lärar- och assistentinsats är ett rationellare sätt att använda resurserna.

Som allmän regel för användningen av resurstimmarna i orienteringsämnena kan sägas, att de om möjligt inte bör läsas till bestämda tider på schemat utan helst bestämmas vid detaljplanering av det enskilda arbetsområdet.

Arbetslaget bestämmer vid period- och arbetsområdesplanering hur resurstimmarna skall användas.

Bokföring av resurstimmar

Arbetsenhetens resurstimmar

Det antal resurstimmar som utnyttjas inom arbetsenheten bör lämpligen bokföras från period till period, t ex på det schema som utarbetats vid periodplaneringen.

Rapportering till skolledning sker efter vid den enskilda skolan fastställda rutiner, t ex efter varje period.

När periodplanen görs bör utrymme lämnas på formuläret för noteringar om fullgjorda resurstimmar. Lärarna inom arbetslaget får härigenom på ett enkelt sätt kontroll över fullgjorda resurstimmar samtidigt som skolledningen lätt kan skaffa sig en överblick över situationen.

Lärares resurstimmar

Om den bundna resurstiden fördelas periodvis enligt löpande system, blir det nödvändigt att bokföra denna tjänstgöring så att antal fullgjorda resurstimmar vid läsårets slut överensstämmer med det antal som ingår i tjänstgöringsskyldigheten för läraren.

Den fria resurstiden måste under alla omständigheter kontinuerligt bokföras, såvida den inte utnyttjas i form av del- eller heltidsanställd assistent med fast tjänstgöringstid.

Exempel:

Varje lärare bokför fullgjort antal resurstimmar på särskild blankett, som efter fastställda rutiner och vid överenskomna tidpunkter överlämnas till skolledningen.

1	2	3				4				5			
Period nr	Antal veckor	Fullgjort antal rt i				Antal rt enligt tjänstefördelning och planering i				Fullgjorda rt i förhållande till kolumn 4 (+ eller -)			
		Ae 1	Ae 2	Ae 3	Totalt	Ae 1	Ae 2	Ae 3	Totalt	Ae 1	Ae 2	Ae 3	Totalt
1-2	8	8	8	-	16	8	8	-	16	0	0	-	0
3	8	7	5	-	12	8	8	-	16	-1	-3	-	-4
4	3	4	4	-	8	3	3	-	6	+1	+1	-	+2
5	3	3	3	-	6	3	3	-	6	0	0	-	0
6	4	5	5	-	10	4	4	-	8	+1	+1	-	+2
7	4	3	4	-	7	4	4	-	8	-1	0	-	-1
8	3	3	3	-	6	3	3	-	6	0	0	-	0
9	3	3	4	-	7	3	3	-	6	0	+1	-	+1
S:a	36	36	36	-	72	36	36	-	72	0	0	-	0

Schematisk planeringskalender (s 40)

Användningen av resurstimmarna inom samhällsorienterande och naturorienterande ämnen — även i samverkan med andra ämnen — måste som nämnts bli föremål för en noggrann planering, varvid riktlinjerna lämpligast bör dras upp i anslutning till den förberedande årskursplaneringen. Exempel:

Schematisk planeringskalender avseende resurstimmarna i samhällsorienterande och naturorienterande ämnen

	Ungefärlig tidpunkt	Lärare och i förekommande fall annan personal samt elever	Konferens	Skolledning
Stadie-planering	Febr–mars	Föreslår organisation av <i>resurstimmar</i> (Fasta schemapositioner, ej fixerade resurstimmar, antal positioner för ämnesblocket, assistentmedverkan m m, lärarsamverkan, önskemål om arbetslag m m)	Ämneskonferens (motsv)	Upprättar preltjänstefördelning. I samband därmed: 1. Utarbetar schemamoduler och principförslag till schema samt förslag till <i>resurstimmarnas</i> organisation. 2. Föreslår arbetslag.
	Mars			
Årskursplanering	April–maj		Stadiekonferens	1. <i>Resurstimmarnas</i> organisation fastställs. 2. Tjänstefördelning fastställs. I samband därmed görs fördelning av <i>resurstimmar</i> (bunden och fri disposition). 3. Arbetslagen fastställs. 4. Schemautkast presenteras
	Maj–juni	1. Förslag till saxningschema görs. 2. Detaljerad fördelning av <i>resurstimmar</i> på arbetsenheter och på arbetsområden görs. 3. Samverkan med olika ämnen förbereds. <i>Resurstimmarnas</i> utnyttjande planeras.	Ämneskonferens (motsv)	
Period-planering	Aug	Periodplanering. Stadiekonferens och arbetsområdesplanering. <i>Resurstimmarnas</i> utnyttjande bestäms.		Schema presenteras

Resurstimmar i maskinskrivning

Grundläggande undervisning i maskinskrivning kan meddelas inom fritt valt arbete i årskurserna 7, 8 och 9 och i andra hand inom tillvalsämnet ekonomi i årskurs 7.

Fortsatt undervisning i maskinskrivning kan meddelas i årskurserna 8 och 9, huvudsakligen för elever som tidigare erhållit grundläggande undervisning. För sådan fortsatt undervisning disponerar skolan 1 lärarveckotimme/resurstimme per klass.

Beträffande lärostoff, arbetssätt och användning av resurstimmarna hänvisas till läroplanssupplementet Maskinskrivning.

Redan i ett tidigt planeringsskede bör användningen av resurstimmarna i maskinskrivning fastslås. Eftersom det förutsätts att dessa resurstimmar skall utnyttjas i samverkan med andra ämnen, främst orienteringsämnena och svenska, måste även planeringen av resurstimmarna i maskinskrivning ske under samverkan med berörda ämnen. Schemaläggningen av resurstimmarna i maskinskrivning måste över huvud taget ägnas stor uppmärksamhet så att så långt möjligt en jämn fördelning sker över aktuella ämnesgrupper. Väsentligt är att maskinskrivning schemaläggs så, att varje klass ges valmöjligheter att utnyttja resursen i fråga. Ökade förutsättningar för ett effektivt utnyttjande vinnas om maskinskrivningstimmarna kan göras flexibla på schemat. Vid periodplaneringen skisseras hur och när resurstimmarna skall utnyttjas inom olika klasser/arbetsenheter. Vid arbetsområdesplaneringen kan sedan en definitiv plan upprättas.

Läraren i maskinskrivning måste så långt möjligt anpassa sig efter den planering som gjorts inom olika ämnesgrupper. Allra bäst torde vara om läraren i maskinskrivning ingår i ett fast arbetslag tillsammans med berörda lärare.

Framför allt under och vid avslutningen av grupparbeten, vid förberedelser inför redovisning inom orienteringsämnena samt vid viss färdighetsträning och tillämpning därav i svenska torde en meningsfull samverkan med maskinskrivningsläraren kunna etableras.

Om en resurs i ett ämne skall utnyttjas i samverkan med annat ämne måste man väga in målen för båda ämnena i en totalbedömning av den effekt som samverkan i fråga kan ge eleven.

Exempel 1

Resurstimme i maskinskrivning ligger parallellt med samhällsorienterande ämnen. Eleverna ar-

betar i samhällsorienterande ämnen med grupp- arbeten, som sedan skall redovisas i skriftlig form. Rent ämnesmässigt kan inte redovisningen, vare sig till tid eller till innehåll, vinna något på att den ges form under utnyttjande av resurstimmen i maskinskrivning. Den effekten kan emellertid vinnas att eleven/eleverna i fråga vänjs vid att göra överskådliga uppställningar och tydliga utskrifter.

Exempel 2

Resurstimme i maskinskrivning ligger parallellt med svenska. Eleverna utför i svenska skriftliga arbetsuppgifter under självständigt arbete eller i grupp. En elev har för vana att skriva otydligt, kanske har han motoriska svårigheter. Om han får tillfälle att under resurstimme i maskinskrivning utföra ett skriftligt arbete som blir lättläst och korrekt, bör detta kunna medföra både ökad ambition hos eleven att göra tydliga utskrifter och större intresse för skriftliga uppgifter i ämnet svenska.

Organisationen av resurstimmarna i maskinskrivning måste vara relativt fast. I samarbete med berörda lärare bör skolledningen göra upp en plan för hur resurstimmarna kan utnyttjas, när olika klasser har tillgång till maskinskrivningssalen osv, så att bl a störande kollisioner undviks. Organisationen bör emellertid vara så flexibel att användningen av resurstimmarna kan anpassas till uppkommande behov och ändrade förutsättningar.

Maskinskrivningssalen bör under resurstimmarna så långt möjligt stå öppen för alla de elever som önskar undervisning i maskinskrivning. Detta innebär emellertid att en lärare i maskinskrivning samtidigt kan få ta hand om elever med mycket skiftande kunskaper i ämnet och därmed ställs inför stora krav att individualisera undervisningen.

Om förutsättningar finns för en sådan öppen anordning bör den kunna ge elever som önskar förstärkning av den fortsatta undervisningen i maskinskrivning och även sådana som saknar grundläggande undervisning i ämnet möjlighet att under håltimmar eller annan väntetid få lärarledd träning eller handledning i maskinskrivning.

För att undvika att elever av okynne utnyttjar resurstimmarna i maskinskrivning bör maskinskrivningsläraren ha någon form av registrering av eleverna och deras arbetsuppgifter. Elev som inte visar något intresse för ämnet och som endast

sporadiskt infinner sig under resurstimmarna bör anvisas annan sysselsättning.

Om så bedöms lämpligt med hänsyn till skolans behov och till personfrågan kan läraren i maskinskrivning kombinera sin tjänst med deltidsanställning eller timanställning som assistent, varvid viss del av den fria resursen utnyttjas. En sådan kombination ger — under förutsättning att assistenttjänstgöringen inte låses alltför hårt — ytterligare utrymme för en flexibel användning av resurstimmarna i maskinskrivning. Beaktas skall emellertid att assistenttjänsten totalt ej får inkräkta på maskinskrivningsresursen eller vice versa.

Förutsättningen för ett effektivt utnyttjande av resurstimmarna i maskinskrivning är att en noggrann planering görs i ett tidigt skede i anslutning till årskursplanering och periodplanering i olika ämnen samt i anslutning till schemaarbetet. Behovet av en noggrann planering har bl a understrukits av att hittills gjorda erfarenheter visat på vissa svårigheter att effektivt utnyttja maskinskrivningsresursen.

Resurstimmar i slöjd och hemkunskap

Slöjd

I var och en av årskurserna på högstadiet väljer eleverna att delta i antingen textilslöjd eller trä- och metallslöjd.

Om antalet elever i klass eller grupp i slöjd är lägst 17, får antalet Lvtr fördubblas. Antalet resurstimmar i vardera slöjdarten beräknas inte per klass utan per årskurs eller per arbetsenhet, beroende på arbetsenhetens storlek och på de olika förutsättningar som föreligger vid de enskilda skolorna.

Resurstimmarna utnyttjas som regel för att organisera arbetet i grupper, varvid en lärare sköter undervisningen. Denna anordning är säkerligen, inte minst av praktiska skäl, den mest ändamålsenliga i flertalet fall.

Lärarsamverkan kan tänkas förekomma men förutsätter utomordentligt rymliga slöjdlokaler eller två lokaler av samma slag i anslutning till varandra samt därtill riklig slöjdutrustning. Dessutom krävs tillgång till mer än en lärare i slöjdarten.

Elevernas val av slöjdart medför ibland olika antal grupper av de båda slöjdarterna inom en årskurs eller en arbetsenhet. Detta skapar problem vid schemalaggningsarbetet och medför ofta ökat antal schemapositioner samt håltimmar för eleverna, i första hand vid skolor där bara en slöjdsal av vardera arten finns. Om förutsättningarna är gynn-

samma, dvs om rymliga lokaler och tillräcklig lärartillgång finns, kan lärarsamverkan vara en tänkbar anordning.

Hemkunskap

Om antalet elever i klass eller grupp i hemkunskap är lägst 17, får antalet Lvtr fördubblas. I hemkunskap årskurs 9 får dock endast 1½ Lvte fördubblas medan återstående ½ Lvte beräknas för undervisning i barnkunskap i hel klass.

Resurstimmarna i hemkunskap utnyttjas med fördel till att dela klass eller grupp i mindre grupper.

Man bör eftersträva att parallellägga arbetspassen för grupperna i hemkunskap inom en klass eller över en arbetsenhet för att därmed vinna schemapositioner och undvika elevhåltimmar. Möjligheterna till sådan anordning varierar emellertid mellan skolorna beroende på lokalsituation och personaltillgång.

Exempel 1

Två hemkunskapslokaler och två lärare eller en lärare och en assistent:

Gynnsamma villkor för parallellläggning.

Exempel 2

En hemkunskapslokal med två lärare eller en lärare och en assistent:

Möjligheter till parallellläggning, förutsatt att lokalen är rymlig och väl utrustad samt att samverkan mellan berörd personal anordnas.

Exempel 3

En eller flera hemkunskapslokaler samt en lärare och ingen assistent:

Parallellläggning av grupper i hemkunskap går ej att åstadkomma och följaktligen försvåras schemaarbetet. Extra schemapositioner blir följden, såvida inte annat ämne för den berörda klassen eller gruppen kan parallellläggas med hemkunskapen. En sådan schemaordning får dock den konsekvensen att flexibiliteten i grupp-sammansättningarna försvåras eller omöjliggörs.

Resurstimmar i tillvalsämnen

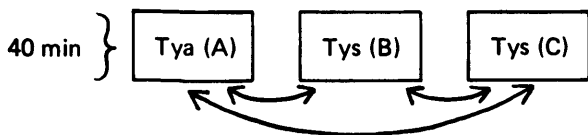
Inom tillvalsämnena disponeras resurstimmar om vissa villkor uppfylls.

Nybörjarspråk. Finska

Om antalet elever i tillvalsgrupp för nybörjarundervisning i tyska eller franska eller för undervisning i finska är lägst 21, får antalet Lvtr ökas med 37. Anordningen med grupptimmar är i regel den mest ändamålsenliga. Eftersträvansvärt bör vara att man under läsåret varierar grupsammansättningarna efter elevernas skiftande förutsättningar, behov av färdighetsträning och skilda intressen.

Lärarsamverkan kan också utan större svårigheter anordnas, t ex genom parallellläggning av grupptimmar.

Exempel

Olika varianter av lärarsamverkan kan förekomma.

Eftersom tillvalsgrupperna i de olika språken ligger parallellt på schemat bör en normalt förekommande gruppindelning inom respektive tillvalsgrupp inte utesluta möjligheten att grupperna inom ämnet, när det från pedagogiska synpunkter bedöms lämpligt, samläses under lärarsamverkan. Denna möjlighet kan t ex innebära att olika språklärares speciella intressen och förutsättningar effektivt tillgodosöks inom undervisningen för ett flertal elever.

Ekonomi. Konst. Teknik

I tillvalsgrupp i ekonomi, konst och teknik får antalet Lvtr ökas med 74 i årskurs 7 och med 37 i årskurs 8 och 9, om antalet elever i gruppen är lägst 17, eller i hjälpklass och läsklass lägst 12 samt i observationsklass, synklass, hörselklass och klass för rörelsehindrade lägst 8.

Dessa tillvalsämnen torde i flertalet fall i de olika årskurserna schemaläggas i två block, i årskurs 7 och årskurs 9 80+80 minuter samt i årskurs 8 80+40 minuter. Där ytterligare schemapositioner på grund av resurstimmar erfordras, läggs dessa vanligen som 40-minutersmoduler för de olika grupperna.

Konst

Arbetet inom ämnet konst skall ledas av en eller flera lärare som tillsammans med eleverna utgör ett arbetslag, vilket i samråd väljer och planerar

arbetsområden, genomför och presenterar arbetet samt diskuterar resultaten och ställer dem i relation till företeelser i livet utanför skolan.

Resurstimmar som förekommer inom ämnet konst kan med fördel bindas till de lärare som ingår i arbetslaget, men kan också disponeras som fri resurs för i första hand expertmedverkan eller extra lärarinsats.

För expertmedverkan kan olika yrkesföreträdare, t ex konstnärer av olika slag, arkitekter, fotografer, författare, tekniker, danspedagoger eller dekoratörer utnyttjas.

Vid introduktion eller redovisning av ett arbetsområde är det oftast önskvärt att alla medlemmarna i arbetslaget kan vara samlade. Genom utnyttjande av eventuellt förekommande resurstimmar kan detta göras möjligt. Även om resurstimmarna är bundna till tjänst för lärare inom arbetslaget kan de användas som rörliga timmar.

Som allmän regel gäller att resurstimmarna — "bundna" såväl som "fria" — bör utnyttjas så flexibelt som möjligt.

En konsekvens av arbetssättet inom ämnet konst blir att förekommande resurstimmar inte ges extra schemapositioner.

Ekonomi. Teknik

I tillvalsämnena ekonomi och teknik kan man räkna med att två eller flera elevgrupper, avsevärt skilda från varandra i fråga om förutsättningar och ambition, förekommer. Behov av såväl individualisering som gruppindelning föreligger ofta såväl i det manuella som i det mer teoretiska arbetet.

Ett effektivt utnyttjande av resurstimmarna kan underlätta undervisningen.

Om resurstimmarna används till gruppindelning och samma lärare har all undervisning — vilket är den vanligaste användningen — blir organisationen låst. Väsentligt vid ett sådant utnyttjande av resurstimmarna är **dels** att grupsammansättningarna om möjligt görs flexibla, **dels** att den metodik som läraren använder innebär en anpassning av undervisningen i så stor utsträckning som möjligt till elevernas/elevgruppernas skilda förutsättningar och behov.

Om resurstimmarna används för lärarsamverkan kan sådan fördelning av arbetsuppgifterna mellan lärarna göras, att den sakkunskap och de intressen var och en företräder utnyttjas. Dessutom kan den effekten utvinnas, att antalet schemapositioner reduceras och eventuellt medför kortare skoldag för eleverna i fråga.

Exempel

Åk	Tillval av teknik	Resurstid i Lvtr*
7	21 elever	2
8	19 elever	1
9	22 elever	1
S:a	---	4

* Om denna resurstid används för assistentinsats ökar personaltätheten.

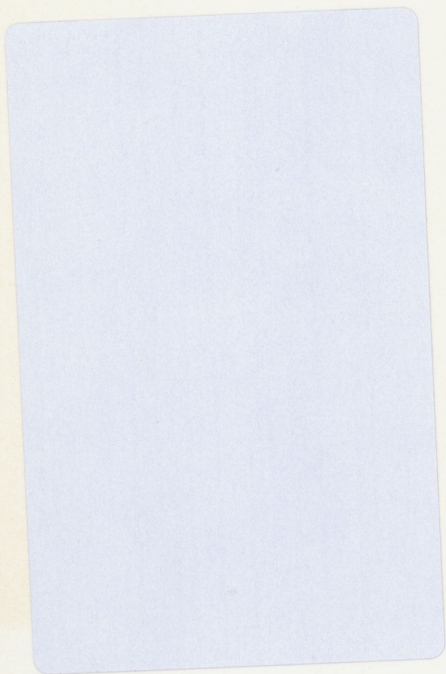
Om det vid en skola bedöms otillräckligt med den i timplanen angivna resurstilldelningen av lärartimmar och personalsituationen så medger, kan en anordning med assistent som komplement till läraren vara tänkbar.

Assistenten kan allt efter kvalifikation medverka vid avsnitt med huvudvikten lagd vid manuellt eller teoretiskt arbete. En anordning med assistent kan i många fall medföra en fördelaktig anknytning av skolarbetet till arbetslivet utanför skolan.

Lärare i ämnet teknik måste noga tillse att arbetet anordnas så, att gällande säkerhetsföreskrifter iakttas. Om assistentmedverkan förekommer under resurstimmarna, får detta inte äventyra elevernas säkerhet.

Motsvarande anordning med assistent bör kunna förekomma i ämnet ekonomi.

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Skolöverstyrelsen

Eab

Ex. nr: 2

Läroplan för grundskolan
Resurstimmarnas användning

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Resurstimmarnas användning

Rt

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

FORELIGGER 1972

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Praktisk yrkesorientering
Främmande språk. Franska. Tyska
Ekonomi
Konst
Teknik
Maskinskrivning
Fritt valt arbete
Lägerskola
Planering

Planeringsexempel. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Resurstimmarnas användning
Sameskolor
Specialskolan för syn-, hörsel- och
talskadade
Specialundervisning
Undervisning av invandrarbarn m fl
Undervisning i klasstyp b och B
Undervisning om alkohol, narkotika
och tobak

UTKOMMER

Kring skolstarten
Trafikundervisningen i grundskolan

Skolöverstyrelsens handledningar

Friluftsverksamheten i skolan
Handskrivning

Utbildningsförlaget

ISBN 91-